Эхэ һайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

Бүгэдэ арадай газетэ

1921 оной декабриин 21-һээ гарана

1993 ИЮНЬ 1
Зунай эхин (могой) һарын 12
ВТОРНИК
Гарагай 3
№ 100 (18714)
газетын сэн: захилай — 50 мүн.,
Халсээтэ сэн

[Бу]ряад Республикын Верховно Соведэй арбан хоёрдохи сесси

...спубликын Верховно Соведэй арбан хоёрдохи
...дохи хубинь үсэгэлдэр республикын Верхов-
...Ехэ зал соо хүдэлмэриеэ эхилбэ. Республи-
...о Соведэй Түрүүлэгшэ **Л. В. Потапов** орол-
...додэо, Буряад Республикын байгуулагдаһаар
...той дашарамдуулан, Россин Федерациин Пре-
...льциинэй, Россин Федерациин Верховно Со-
...лэгшэ Р. Хасбулатовай эльгээһэн амаршал-
...мануудые соносхобо.
...спубликын Верховно Соведэй арбан хоёрдо-
...ишiа оной мартын 22-то хүдэлмэриеэ эхил-
...бшэн хэлсэхээр хараалагдаһан бүхы асуудал-
...жа үрдингүйгөөр, сессиингээ хүдэлмэрие
...а, сессиин хоёрдохи хубида бусад асуудал-
...жа үзэхэ тухай хэлсэһэн байгаа. Тиигэжэ
...оведэй арбан хоёрдохи сесси хоёр һараһаа
...үнгэргэжэ, хүдэлмэриеэ үргэлжэлүүлбэ гээшэ.
...еспубликын арадай депутадууд В. В. Моло-
...Тугутов, Б-Д. Б. Рыбдылов, Б. К. Кацири-
...Сонтоев, Ю. П. Седов, Е. А. Авдеев, А. Н.
...шэнэ асуудалнуудые нэмэжэ зүбшэн хэлэхые
...бшье депутадуудай олоной дуугаар эдэ ду-
...нь дэмжэгдэбэгүй.
... асуудалнуудые арбан хоёрдохи сессиин хо-
...дань зүбшэн хэлсэхэ гэһэн шиидхэбэри ба-
...а:
...еспубликын Верховно Соведэй мандатна ко-
...дхэл. Элидхэлшэ—Буряад Республикын Вер-
...дэй мандатна комиссиин түрүүлэгшэ **В. Ф.**
...едерациин шэнэ Конституциин (Үндэһэн Хуу-
...т тухай (Буряад Республикын Верховно Со-
...идиум тус асуудал дурадхаа). Элидхэлшэ —
...публикын Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ
...пов.
...зөөриин республиканска жасын правлениин
...тухай тоосоон (Буряад Республикын Верхов-
... Президиум тус асуудал дурадхаа). Элидхэл-
...д Республикын республиканска зөөриин жа-
...иин түрүүлэгшэ **Л. Н. Гысылова.**
...Республикын предприятинуудые үмсэлхэ ба
...э болгохо программа тухай (Буряад Респуб-
...истрнүүдэй Совет тус асуудал дурадхаа).
...—Буряад Республикын Гүрэнэй зөөриие хү-
... талаар гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ, рес-
...Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлог-
...Егоров.
...хай» Буряад Республикын Хуули тухай (Бу-
...бликын Министрнүүдэй Совет тус асуудал ду-
...идхэлшэ—Буряад Республикын Министрнүү-
...й Түрүүлэгшын орлогшо **М. Н. Семенов.**
...хай» Буряад Республикын Хуули тухай (Бу-
...бликын Министрнүүдэй Совет тус асуудал ду-

радхаа). Элидхэлшэ—Буряад Республикын соёлой министр **Н. Ю. Мадуев.**

«Эрдэм һуралсал тухай» Буряад Республикын Хуули тухай (Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет тус асуудал дурадхаа). Элидхэлшэ—Буряад Республикын эрдэм һуралсалай министр **С. Д. Намсараев.**

«Федеральна гэр байрын политикын үндэһэн һуури тухай» Россин Федерациин Хуулиие «Буряад Республикын харьяата газар дээрэ хэрэглэдэг болохо тухай (Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет тус асуудал дурадхаа). Элидхэлшэ—Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо **Е. А. Тарасюк.**

«Буряад Республикада гал түймэрэй аюулһаа һэргылхэ тухай» Буряад Республикын Хуули тухай (Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет тус асуудал дурадхаа). Элидхэлшэ—Буряад Республикын Дотоодын хэрэгүүдэй министр **С. Ф. Иванов.**

«Буряад Республикын территориальна харгын жаса тухай» Буряад Республикын Хуули тухай (Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет тус асуудал дурадхаа). Элидхэлшэ—Буряад Республикын Харгы барилгын, хүн зониие транспортаар, хэлхээ холбооной хэрэгсэлнүүдээр хангалгын талаар комитедэй түрүүлэгшэ **Л. П. Табалаев.**

«Транспортна налог тухай» Буряад Республикын Хуули тухай» (Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет тус асуудал дурадхаа). Элидхэлшэ—Буряад Республикын финансын министр **В. А. Дырхеев.**

Буряад Республикын арадуудые сагааруулха тухай (Буряад Республикын Верховно Соведэй Национальна политика ба нацинууд хоорондын харилсаануудай талаар комитет тус асуудал дурадхаа). Элидхэлшэ—Буряад Республикын Верховно Соведэй Национальна политикын ба нацинууд хоорондын харилсаануудай талаар комитедэй түрүүлэгшэ **Д. Т. Цыремпилов.**

Республиканска лотерей үнгэргэхэ эрхэ олохын түлөө лицензионно татабариин мүнгэнэй хэмжээн тухай (Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет тус асуудал дурадхаа). Элидхэлшэ—Буряад Республикын финансын министр **В. А. Дырхеев.**

Буряад Республикын харьяата газар дээрэхи эрдэм һуралсалай эмхи зургаануудта гаргашалагдаха мүнгэнэй хэмжээн тухай (Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет тус асуудал дурадхаа). Элидхэлшэ—Буряад Республикын финансын министр **В. А. Дырхеев.**

Буряад Республикын газарай баялигуудые хэрэглэхэ гурим тухай-Дүрим тухай (Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет тус асуудал дурадхаа). Элидхэлшэ—Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо **М. И. Семенов.**

Буряад Республикын Гүрэнэй туг тухай дүримдэ нэмэлтэнүүдые оруулха тухай (Буряад Республикын Верховно Соведэй Эрдэмэй, эрдэм һуралсалай ба хүмүүжүүлгын, соёлой, залуушуулай политикын, спортын талаар комитет тус асуудал дурадхаа). Элидхэлшэ—Буряад Республикын Верховно Соведэй Эрдэмэй, эрдэм һуралсалай ба хүмүүжүүлгын, соёлой, залуушуулай политикын, спортын талаар комитедэй түрүүлэгшэ **С. В. Калмыков.**

«Буряад Республикын Конституцида (Үндэһэн Хуулида) оруулха нэмэлтэнүүд тухай» Буряад Республикын Хуули тухай (Буряад Республикын Верховно Соведэй Национальна политикын ба нацинууд хоорондын харилсаануудай талаар комитет тус асуудал дурадхаа). Элидхэлшэ—Буряад Республикын Верховно Соведэй Национальна политикын, нацинууд хоорондын харилсаануудай талаар комитедэй түрүүлэгшэ **Д. Т. Цыремпилов.**

«Буряадай ССР-эй харьяата газар дээрэхи депутадуудай эвенкийскэ сельскэ (поселково) Соведүүдэй эрхын талаар статус тухай «Буряадай ССР-эй Хуулида хубилалтанууд ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай» Буряад Республикын Хуули тухай (Буряад Республикын Верховно Соведэй Национальна политикын ба нацинууд хоорондын харилсаануудай талаар комитет тус асуудал дурадхаа). Элидхэлшэ—Буряад Республикын Верховно Соведэй Национальна политикын, нацинууд хоорондын харилсаануудай талаар комитедэй түрүүлэгшэ **Д. Т. Цыремпилов.**

«Буряад Республикын Баунтын эвенкийскэ районой статус тухай» Дүрим тухай (Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиум тус асуудал дурадхаа). Элидхэлшэ—Буряад Республикын Верховно Соведэй Национальна политикын, нацинууд хоорондын харилсаануудай талаар комитедэй түрүүлэгшэ **Д. Т. Цыремпилов.**

«Буряад Республикын Москвада байдаг саг үргэлжын түлөөлэлгэ тухай» Дүрим баталха тухай (Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиум тус асуудал дурадхаа). Элидхэлшэ—Буряад Республикын Верховно Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо **Р. Б. Гармаев.**

Буряад Республикын Верховно Сүүдэй, Буряад Республикын Дээдын арбитражна сүүдэй судьянарые, Буряад Республикын районно (городской) сүүдүүдэй арадай судьянарые нэмэжэ һунгаха тухай. Элидхэлшэд—Буряад Республикын Верховно Сүүдэй түрүүлэгшэ **А. О. Хориноев,** Буряад Республикын Дээдын арбитражна сүүдэй түрүүлэгшэ **Б. Б. Эрдынеев.**

Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиумэй Зарлигууд болон тогтоолнуудые баталха тухай (Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиум тус асуудал дурадхаа). Элидхэлшэ—Буряад Республикын Верховно Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо **Р. Б. Гармаев.**

Элдэб асуудалнууд.

Сесси дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхээр табигдаһан түрүүшын хоёр асуудал арадай депутадууд хаража эхилээ.

Үдын һүүлээр арадай депутадууд комитедүүд болон комиссинуудта хубааржа заседаниинуудые үнгэргөө.

Буряад Республикын Верховно Соведэй арбан хоёрдохи сесси мүнөөдэр хүдэлмэриеэ үргэлжэлүүлхэ.

ДЭЭДЫН ПРАВИТЕЛЬСТВЕННА

Улаан-Үдэ, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет, В. Б. САГАНОВТА

Россин Федерациин Министрнүүдэй Соведэй — Правительствын, өөрын зүгһөө Буряад Республикын 70 жэлэй ойгоор республикада ажаһуудаг бүхы зониие амаршалнаб. Үнгэрһэн далан жэлэй туршада республикын олон үндэһэ яһанай арадай улас түрын, экономическа, социальна болон соёлой ажабайдалые хүгжөөлгын талаар горитой үрэ дүнгүүд туйлагдаа.

Социально-экономическа хубилалтануудые, экономическа реформо бэелүүлгэдэнь Буряад ороной ажалшадта амжалтануудые хүсэнэб. Элүүр энхэ, ажана амгалан, хубидаа зол жаргалтай ажаһуухатнай болтогой.

РФ-гэй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ
В. ЧЕРНОМЫРДИН.

ИТАР-ТАСС
ҺҮҮЛЭЙ МЭДЭЭСЭЛ

МОСКВА. «Россин хүн зоной, политигуудай, эрдэмтэдэй һанаа зобоодог гурбан шухала асуудал мүнөө үедэ тоологдоно гээшэ. Нэгэдэхинь, Россин газар дээрэ граждан дайнай һужэрхэ аюул. Хоёрдохёор, хүтэлбэрилгын хатуу шэрүүн аргануудые һэргээлгэ, хүн зониие доромжолон дарахые оролдолго. Гурбадахяар, Россин һандаран һалажа болохо ушар». «Россин газетэдэ» толилогдоһон Руслан Хасбулатовай статья соо энээн тухай хэлэгдэнэ. Нэн түрүүн Москвагай хүтэлбэрилэгшэдые засаг түрэһөө холодуулаад, һүүлээрнь Россие нэгэдхэхэ арга тухай бэдэрхые оролдоһон хүсэнүүд иимэ ажал ябуулна. «Гэбэшье бага-саһа бодомжотой политик гү, али юрын харюусалга ехэтэй хүн һандаран һалаһанай һүүлээр ороноо һөөргэнь нэгэдхэхын аргагүй гэжэ ойлгохо ёһотой»— гэжэ Руслан Хасбулатов тоолоно.

ОЙХОН БААБАЙДА МҮРГЭХЭ ГҮТ?

ДЭЛХЭЙН шэмэг гэлсүүлдэг Байгал далайн дунда хэдэн олон олтирог, аралнууд бии ха юм даа. Тэдэнэй дунда эгээл томонь Ойхон (ородууд Ольхон гэдэг) арал болоно.

Үбэр-Монголһоо гаража ерэхэдээ, эртэ урда сагта уг гарбалайнь һууһан дайдые эзэлжэрхиһэн хамнигадуудтай нилээн тэмсэжэ. Монголой дээрмэшэдтэ адуу моридоо хулуулгаад, байжа ядахадаа, уһанай хүрэхэлөөр, мүльһэн дээгүүр Ойхон арал руу хоришуул ябашаһан байгаа. Тиихэдээ Ойхоной бурхадта—Ойхон баабайда, Шубуун ноёндо, Эжэмэй эзэндэ мүргэдэг, тахидаг байһан байна. Мүн баһа эхирэдүүд тахидаг байгаа.

Хоришуул Ойхонһоо гараад, Үдэ, Хёлго, Сэлэнгэеэ үгсэн тараадшье байхадаа, эдэ ехэ бурхадтаа зальбардаг, тахидаг, зорюута ошожо, тэндэһээ үхибүү гуйдаг гуримтай байһан юм.

Зүгөөр хубисхалай һүүлээр тэрэ ёһо гуримынь мартагдажа, Ойхоной ехэ тайлганууд болохоёо болинтоһон юм. Һүүлэй үедэ буряадуудай дундаһаа, илангаяа залуу һүрэгһөө аюулда орохо ушар элбэгжээ. Архи тамхинай гэмээр залуушуул муу юумэндэ ороно. Гадна бэе бэеэ гэмтээхэ, хюдаха мэтын юрэндэггүй муухай ябадал дэлгэржэ байна.

Энэ мэтые толидоо хаража, бүгэдэ буряадуудай һүгэдэдэг, тахидаг, мүргэдэг байһан ехэ обоо бурхадай тахигдахаяа болиһондо, тахигдаашье һаа, зүб мүрөөр бэшэ, тон буруугаар, ёһын тэдысэ тахигдадаг, заримдаа архидалгын үүр болгогдодог ушарһаа дайдын эзэд ехэ бурхад уурлан дошхороод, зониие харбажа эхилээ гэжэ томо мэргэшүүл—бөө, удаганууд үзэһэн байна.

Тинмэһээ байгша оной июниин 11-дэ Ойхондо ехэ тайлган болохо гэжэ соносхогдобо. Тиихэдээ гурбан газарта ехэ тайлган гурбан хонёор бүтээгдэхэ байна. Буряад оронһоо ошохо зониие Ойхон хүргэхын тула, тахилгын эдеэ, уһа, хонидые худалдажа абахын тула туйлай ехэ гаргаша хэрэгтэй болохо. Тинмэһээ энэ тайлганда оролсохо дуратай гэр айл бүриһөө 1000 түхэриг мүнгэн суглуулагдаха ёһотой гэжэ эмхидхэлэй комитет зарлана. Эмхи зургаануудай түлөөлэгшэд тус тустаа мүнгэ суглуулаад, эмхидхэлэй комитедтэ дамжуулха аргатай. Мүн баһа нютаг нютагаархид тус тустаа мүнгэ суглуулаад, өөр өөрынгөө аймагһаа нэгэ түлөөлэгшые һунгажа, суглараһан мүнгэ барюулаад ябуулха ёһотой. Тиихэдээ заатагүй список хүн бүхэнэй, айл бүриин угые (шоно ураг, хүбдүүд, галзууд гэхэ мэтэ) бэшэлсэхэ шухала.

Түлөөлэгшэнэр июниин 6-да Улаан-Үдэдэ бууха зэргэтэй. Тиихэдээ иимэ адресаар хандажа болоно: **Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, 63-дахи таһалга, телефон 2-34-05.**

Ойхоной тайлганда ошохоёо сугларһан зон июниин 7-до Улаан-Үдэһөө гараха, Июниин 10-да Ойхондо угтамжын мүргэл болохо.

Июниин 11-дэ гурбан ехэ тайлганиие гурбан ондоо бөөнэр бүтээхэ.

Эмхидхэлэй комитет.

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ
ажалай үдэр

ТҮГЭСХЭХЫ [Б]АТАДАА ОРОО

Бага-Куналейн колхозой тараан ...рбадахи бригадын В. А. Сидоров... хөөрэлдөө һэм.

...тарилгын хэр ...һан тухай һонир... Виктор Алексее... хэлэнэ:

...өөшье мэдэнэ гүб... Али бүхы юумэн ...нэтэй. Урданайхи... юумэн үгы. Тиибэ ...урма зоригоо мо... ...гойгоо гунхуулжа ... Юунэйшье болоо ...райнгаа тарилгые ... хэхэл гэжэ орол... Гол хүдэлмэрим... ...хэхы үедөө ороод Июниин эхээр 100 гектарта кукуруза тариха юм.

Бригадада гол түлэб хүсэ ехэтэй К-700, Т-150 түхэлэй тракторнуудаар газар хахалагдана, үрэһэн таригдана. Тарилга дээрэ хүдэлжэ байһан механизаторнуудай дундаһаа хэниишье онсолжо тэрэ нэрлэбэгүй. Бултал оролдожо хүдэлнэ гэжэ тэмдэглээ.

— Хэды бэрхэтэйшье һаань, колхозоймнай хүтэлбэри али аргыень оложо, трактор, машинын запас хэрэгсэлнүүдээр, түлишэ-тоһоор тарилгын агрегадуудые таһалдуулнагүй. Үшөө арга хүргыень олож, минеральна үтэгжүүлгэ худалдажа абанхай. Тэрэниие илангаяа үрэһэ ургуулха газарта, тэжээлэй ургамалнуудые тариха полинуудта наг шэбхэтэй хамта оруулаабди. Механизаторнуудта хямда бараг сэнтэйгээр халуун эдеэн бэлдэгдэжэ үгтэнэ,— гэжэ бригадир хөөрэнэ.

...тэрэ тодорхой ...тануудые дурда... ...желдэ В. А. Сидо... ...тэлбэрилдэг брига... ...бүхыдэнь 700 гек... ...нииисэ тариха бай... ...тэрэнээ майн 10 ...тарла. Тэрэнэй удаа ...рта хартаабха, 300 ...олимод ороо һо та... ...йл тарижа байнхай.

Л. ЛУГОВСКОЙ.
Бэшүүрэй аймаг.

[З]УТАН ХОНИШОДОЙ УУЛЗАЛГА

...гын аймагай зуутан... ...й эзлижэтэ «түхэ... ...» Химиын совхозой ...байшан соо болобо. ...оной хурьга абал... ...а амжалтатайгаар ... зуун эхэ хонин ... зуу, зууһаа дээшэ ...абажа, гарза хорол... ...үулангүй түлжүүл... ...ан 17 хонишод «тү... ...столой» саана сугла...

...эр мүнөө үедэ хү... ...ахыда тохёолдоһон ...ушар байдалһаа хай... ...д гараха тухай асуу... ...шэн хэлсэжэ, һанам... ...радхалнуудаа хубаал... ...алайнгаа дүй дүршэ... ...лдаа, хэмжээ ябуул... ...е хараалаа.

...а абалгын үнгэрһэн ... аймаг доторoo эгээл эрхим үрэ дүн туйлаһан, 100 эхэ хониин бүриһөө 113 хурьга абаһан Чүлтүм Дугарович Матошкеев (Сэлэнгын совхоз), республика доторoo яһала суурхаһан хонишон Анатолий Михайлович Акулов (Химиын совхоз), мүн Жаргал Булат-Цыренович Жанов (мэдээжэ хонишон байһан Булат-Цырен Жаповай хүбүүн), Владимир Аюрович Чойсорунов, Андрей Шарапович Вамбуев, Бимба Бато-Очирович Данзанов (бултадаа Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой) болон бусад заншалта энэ уулзалгада хабаадалсаһан байна.

Уулзалгын түгэсхэлдэ зуутан-хонишод аймагайнгаа бүхы хонишодто Хандалга баталан абаа.

С. ДАМДИНОВ.

Зунай бэлшээриие зүбөөр эмхидхэе

УРМАА ХУХАРАНГҮЙ...

Сагай уларил хэды тогтууригүй, халтад гэхэдээл хүйтэрөөд, абахаяа һанажа байбашье, үдэр хоног үнгэрхэ бүри зунай зулгы һайхан хаһын орожо байһаниинь улам эли болоно. Бага багаар тала дайда, модо, бургааһан түлэг ногоорожо эхилээдхибэ.

Хээрын бэлшээридэ үхэрнүүдэй оложо эдихэ юумэнэй үшөөл хоморшогшье һаань, үнеэд хорёоһоо гараһаар лэ тала руу тэгүүлнэ. Һая болотор малаа хорёодо хаагаад лэ, үдэрынь гол түлэб шара һолоомо эдюулжэ байһан һаалишадшье үнеэднай бэлшээриин ногоондо бага сагашье садажа ерэһэй гэжэ найдангяар хашааһаа гаргана бшуу.

Һаяшаг бидэ Тарбагатайн аймагай таряашадай ажахынуудай «Маяк» нэгэдэлэй Бурнашевой фермэдэ хүрөө һэмди.

Энэмнай урдань жэлэй ямаршье сагта һү ехээр һаадаг, аймаг, республика соогоошье яһала түрүү зэргэдэ ябадаг байһан фермэнүүдэй нэгэн юм. Харин мүнөө баһал бүхы фермэнүүдтэл адли эндэхид олон бэрхэшээл, гасалан хохидолдо орожо, һүүлэй хэдэн жэлдэ һү һаалияа доошолуулжа, урданайнгаа алдар солые алдантажа байһан коллективүүдэй нэгэн. Илангаяа һүүлэй хоёр жэлэй малай үбэлжэлгэ эндэ ехэл хүшэр хүндөөр үнгэргэгдөө.

Гэбэшье энэ орёо бэрхэтэй эрхэ байдалда эдэнэр урма зоригоо, хүсэл эрмэлзэлээ, илангаяа ажалайнгаа эмхидхэл, гурим журамые алдаагүй гэжэ һаалишад, малшадтайнь, фермые даагша А. Ф. Михалёвтой уулзажа хөөрэлдэхэдөө яһала мэдэхээр байгаа һэн.

— Дан муу байнабди гэхэ аргагүй. Юунэйшье болоо һаа, арга шадалаараа оролдожо хүдэлөөд, үнеэдээ һайнаар эдеэлүүлэд, харууһалаад, һаагаад байбал хосорхогүйбди. Бага, ехэшье һаань, һү тушаажа, худалдажа байбалнай, ажахын жасада мүнгэн орохо ха юм. Мүн баһа өөһэдөөшье салин хүлһэ таһалдуулангүй абахабди гэжэ һаалишаднай һайн ойлгоно. Юрэдөөл, али бүхы юумэндэ урмаа хухараагүй байхадаал бараг хүдэлнэбди гэхээр.

Энээнэй ашаар лэ үбһэ тэжээлэй дутамаг байһан энэ үнгэрэгшэ үбэлдөө яһала муу бэшэ үрэ дүнтэй гарaабди. Үнгэрһэн табан һарада (май барагдаа гэжэ тоолоходо) үнеэн бүриһөө дундажэр 710 гаран килограмм һүн һаагдаа. Малай эдихэ юумэнэй элбэг байгаа һаа, энээнһээ һурагагүй ехэ һү абаха һаабзабди даа. Зай, харыт даа. Урдань үбэлжэлгын үедэ үнеэн бүхэндэ үдэрэй 20—25 килограмм силос, адагынь 3—4 килограмм үбһэ, мүн бага бэшэ талха таряанай зүйл эдюулдэг һаа, энэ жэлдэ үнеэн бүридэ үдэрэй миил 8—10 килограмм силос, бага зэргэ бурдууг үгөөд лэ, харин үбһэ оройдоо эдюулээгүй шахуу гарабабди. Нёдондо ажахыда таряалан, сабшалан дээрэһээ ургаса мүртэй абтаагүй ха юм, — гэжэ Александр Филиппович хөөрэнэ.

— Тээсгэнэй үбэлжэлгын һүүл тэгүүр ольбон хүйтэн болоһон, саһанай ехэ ороһон үедэ малдаа юу эдюулжэ гараабта?

— Хуушан һолоомотой, бага зэргэ таряа талханай зүйлтэй байгаабди. Силоснай майн һүүл болотор хүрөө. Үшөө спиртын заводһоо шэнгэн бурдууг асарагдана. Тиигэжэ яһала бараг гарасалдаабди,— гэжэ фермые даагша хэлэнэ.

— Эдэ үдэрнүүдтэ малай зунай бэлшээридэ гараһанһаань хойшо һүн нэмэнэ гү?

— Үшөөл биранагүй. Май һара ехэ хүйтэн байжа, хээрын ногооной ургаса үшөол муу байһаар. Тиигээдшье манайда һайн бэлшээри хомор. Үнеэдээ ехэнхидээ хадын оройгоор, ой соогуур лэ адуулдаг гээшэбди. Мүнөө бүхы 200 шахуу үнеэдһээ үдэрэй 1350—1400 килограмм һү һаанабди,—гэжэ тэрэ харюусана.

Манай ябахада, һаалишад үдэшэлэн тээ үнеэдээ хашаадань оруулаад, һаахаяа түхеэржэ, малаа байрадань уяжа, эдеэлүүлжэ, һааха оньһон түхеэрэлгэнүүдээ бэлдэжэ байба. Бурнашевой фермынхид жэлэй ямаршье сагта үнеэдээ оньһон машинаар һаадаг гуримаа алдаагүй. Тинмэһээ һаалишан бүхэндэ 25-һаа үсөөн бэшэ үнеэд даалгагдана.

Эндэхи эгээл үниинэй һаалишадай нэгэн Мария Петровна Лаптеватай хэдэн үгэ андалдабабди.

— Манайдаш диилэнхидээ дүршэлтэй һаалишад хүдэлдэг. Тэдэнэй дунда ажалдаа һали-болёор хандадаг хүн үгы гэхэ байнаб. Салин түлбэриин багашагшье һаань, бултал шадалаараа оролдожо хүдэлнэбди. Теэд үнеэдээ һаахаяа болёо һаа, бидэ эхэнэрнүүд мүнөө сагта юу хэхэ, яажа гэр бүлэеэ тэжээхэбибди? — гэжэ һаалишан хэлэнэ.

— Та, мүнөө өөрөө хэр ехэ һү һаанат?—гээд, асуухада тэрэ иигэжэ нэмэнэ:

— Бүхы үнеэдэймни олонхинь һаалгана. Үдэрэй 120 гаран килограмм һү абанаб. Энэнь үнеэн бүхэнэй үдэрэй 6,5—7 килограмм болоно. Тиихэдэ жэлэй эхинһээ хойшо үнеэн бүриһөө 800 шахуу килограмм һү һаанхайб.

Тэрэшэлэн һаалишад Галина Дорофеева, Людмила Феоктистова, Мария Волохитина, Елена Бармитова гэгшэд баһал эдэ үдэрнүүдтэ үнеэн бүриһөө 5—6 килограмм һү һаана. Үбһэ тэжээлэй барагдаад байһан, хээрын бэлшээриин ногооной үшөө һайн болоогүй байһан сагта энэнь яһала муу бэшэ үрэ дүн гэжэ тоолохоор.

Эндэ үшөө ямар юумэндэ анхарал хандуулхаар бэ гэхэдэ, малайнь байра байдал яһала һайн, хаһа сагтаа заһабарилагдажа, өөдэ татагдажа байдаг гэжэ абаһаар адаглахаар. Үнеэдэйнь хашаа соохи сэбэрлэгдэнхэй, шэбхэ шабааһа, шабар шабхагүй, хуурай. Улаан булан, һаалишадай амарха таһалганууд соонь яһала гуримтай зохид. Һаалишадай ажалай үдэр, һара бүриин дүнгүүд, хүдэлмэриин үдэр бүриин гурим (распорядок) гэхэ мэтэ эли газарта хадаатай харагдана.

Фермэ бүхэндэ ажал хэрэг муудашоогүй, эндэхидэл адли зарим коллективүүдтэ ажалай гурим, журам, эдэбхи оролдолго, эбтэй эетэй заншал мүнөөшье сагта алдагдаагүй байна гэжэ харахада, урматай һэн.

Н. МИЖИТОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: фермын эгээл залуу һаалишан Галина Демина.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ:

2-дохи нюурта. Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ. М. Намжилов: «Ярахадаа — даараха» гэдэгтэл. Буряад Республикын 70 жэлэй ойдо. К. Шулунова: «Зүрхэн соомнай хадуугдаа». Һайндэрэй хэмжээ ябуулгын программа.

3-дахи нюурта. Һургуулиин ажабайдалһаа. Н. Нанзатов: «Түрэһэн нютагаа шэнжэлнэ». «Мүнөөдэр — Хүүгэдые хамгаалгын уласхоорондын үдэр» — суглуулбари. Р. Дашиева: «Буряадаар зүжэгөө табиял!»

4-дэхи нюурта. Уран бэлиг—арадай баялиг. М. Данилова. «Хангал ганса хатан уулатайб...» Спорт.

.15— Ольга Серова
кэг. 18.45— Камерна
й концерт. 19.00—
эшэгүүдэй республика
рүүшын съезд. 20.25—
адаар хэлэе. 20.30—
п. 20.50— Соносхолн
«Росси» канал.
21.00— Мэдээнүүд. 2
Спортын элдэб һо
.30— Ан амитан бү бо
.45— Россин бизнес. 2
аралга. 23.05— Үнэн
унь. 24.00— «Схватк
с-Вегасе» — фильм. 0
Мэдээнүүд. 01.20— С
орэнэ. 01.25— Мэд
гжэмэй һонинууд.

ижэлэл. 19.40— Х
н уласхоорондын яа
зна. 20.15— Мэргэжэл
бшэл. 20.25— Буряа
нэе. 20.30— Байгал. 2
Соносхолнууд.
«Росси» канал.
21.00— Мэдээнүүд. 2
Үдэр бүрнин һайн
50— Конституциин пр
бшэн хэлсэнэбди. 21.5
анта-Барбара». 174-
н. 22.45— Сергей Ш
бла ерэһэн бэшэгүүд. 2
Баримтата фильм. 00.0
ександр Дольский ду
00.30— Үнэн сэхые
алагшад. 01.00 Мэ
д 01.20— Одод хөөр
25— Спортын элдэб
01.30 Теннисээр

н Верховно Соведэй
18.35—«Икс» видео
19.35— Анхарагты
шуулай лотерей. 19.4
нкурс» программа. 20
Буряадаар хэлэе. 20.3
тал. 20.50— Соносхолн
00— Мэдээнүүд. 21.25
ота бене» студ. 22.2
бн-эс ба Россин ТВ
грамма. 23.20— Ксюш
50— «Экзотика». 00.5
ортын элдэб һонин. 01
Мэдээнүүд. 01.20— О
рэнэ.

40— Баигал. 20.00—
холнууд.
«Росси» канал.
10— Конституциин про
шэн хэлсэнэбди. 20.5
эр бүрнин һайндэр. 21
Мэдээнүүд. 21.25— «С
Барбара». 176-дахи се
15— Бодомжолоод Ү
30 — Шэнэ иллюзи
00— «Неопалимая Ку
. 23.30— Худаг руу
бо. 23.55— Хоккей. 00
Гэмтэ ябадалнуудай
нүүд. 00.50— Спортын
һонин. 01.00 — Мэд
д. 01.20— Одод хөөрэ
30 — Хоккей. (Үргэлж
).

«Росси» канал.
9.05— Парламентын са
Буряадай ТВ.
20.05— Буряадай пано

Росси» канал.
21.00— Мэдээнүүд. 21
Үдэр бүрнин һайнд
30— Спортын элдэб
21.45— «У смерти п
репутация» — филь
25— Теннисээр турн
55— Задорнов. 00.45
льтфильм. 01.00— Мэд
д. 01.20— Одод хөөр
25— Һүнинн клуб.

00— Мэдээнүүд. 21.25
нинн кино. 21.40— Үд
инн һайндэр. 21.50
инрать не страшно»
ьм. 23.35— «К-2» дур
а. 00.05— Хоккей. 00
Спортын элдэб һони
00— Мэдээнүүд. 01.20
од хөөрэнэ. 01.25— Х

Хайрата нагасынь, д
ай, ажалай ветеран
Ешн-Доржо Елбонович
РАДНАЕВАЙ
аһа бараһан ушара
Буряад үнэн» газет
үдэлмэрилэгшэ Е. Х.
моновада редакциин к
лектив гүнзэгы шанал
ашуудалаа мэдүүлнэ.
Шэлэй заводой һуур
ай Рабочая үйлсын 2
дахи гэрһээ майн 29
2 сагһаа хүдөөлүүлэг
э.

ижээтэй.
25
олондо
вомер-
да хэб-
45.

Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ

«ЯАРАХАДАА—ДААРАХА» ГЭҺЭНДЭЛ

ТЭЭМЭНДЭ, тиимэшье үни болоогүй, Зэдын аймагаар ябахадаа тэндэхи захиргаанай гулбаа М. А. Спасов, мүн мүнгэн һангай таһагые даагша Ж. Г. Тумуров гэгшэдтэй Дээдэ-Бургалтай нютаг зорижо ошоо һэмди.

Ушарынь юуб гэхэдэ, урзанда жэлэй һүүл багаар эндэхи «Мир» колхозой тараагдажа, бригада, фермэ, гүүртэ, отарануудайнь орондо хуу бэеэ даадаһан фермерскэ ажахынууд болгогдоходо, энэ Дээдэ-Бургалтайда тарияшанай 20 тиимэ ажахы эмхидхэгдэһэн байгаа. Тиигээд эгээл жэл тухай саг соо шэнэ гуримаар хүдэлөөд байхадаа, эндэхи хүн зон тохёолдоһон байдалые хаража үзөөд, өөһэдынгөө сутлаан дээрэ хэлсэжэ, дахин хамтын ажахы эмхидхэхэ гэжэ шиидхэбэри абажа гараа үргөө ха юм.

Түрүүн баһал олоороо хэлсэжэ, колхозоо тарааха, фермерскэ ажахынууд болохо гэжэ шиидэһэн аад, мүнөө гэнтэ юундэ гэдэргээ сухариха, яахадань тэрэ шоодбори болоһон хамтын ажалда дахин тэхэрихэ болооб гэһэн асуудал гаража ерэнэ.

Газаа талаһаань харахада, эндэ ехэ ондоо болошоһон, хубилшаһан юумэн үгы. Тосхоной гэр байранууд тэрэл зандаа. Эндэ тэндэ об-тоб-хон шэнэ гэрнүүдэй торхыншье бодхоогдожо байһаниинь харагдана. Гэбэшье урданайхидал, тосхоной үйлсөөр машина, тракторай нишэ-тиишэ һүндэлхэ, хүн зоной, үхибүүдэйшье газаагуур харагдахань хомор. Ажабайдал, ажал хэрэгэй «һудалай сохисо» мэдэгдэнэгүйл даа.

Таба-зургаан жэлэй саана эндэ ябахадамни багахан һууринай тосхонуудые һэргээхэ, хүгжөөхэ ехэ хүдэлөөн соогуур энэ Дээдэ-Бургалтайдашье соёлой байшан, фельдшерскэ пункт, һургуули, хүүгэдэй саад гэхэ мэтэ шэнэ барилганууд олоор бодхоогдожо, хүдэлмэри хүхинэжэ байһан юм. Һү һаалиинь фермэдэ үдэшэлэн орой ерээд, зайн галай гэрэлээр яларһан малай байра соо түрүү һаалишан Д. Д. Буянтуева болон бусадай үнеэдэ машинаар һаажа байхыень хараһанаа, фото-зурагыень буулгаһанаа мартаагүйб.

Харин мүнөө тэрээндэ адлишье юумэн эндэ үгы. Нэгэл задагай, эдэрүү байдал үзэгдэнэ.

ХАХАРХАЙ ТЭБШЫН ХАЖУУДА...

Зонойнгоо гуйлтаар хамтын шэнэ ажахые хүтэлбэрилхэ зүбшөөлөө үгэһэн залуу инженер-механик Виктор Сосоров, мүн лэ һая бии болгогдоһон нютагай захиргаанай зайһан баһал залуушаг хүн Дугар Баинов хоёртой уулзабабди.

— Орожо һууха, ажал хэрэгээ ябуулха конторо, кабинедшьегүй, хэрэгтэй тээшээ хонходохо телефоншьегүй, унаха транспортгүй, нигээд лэ «хахархай тэбшын хажууда байһан» шэнги байналди даа. Юунһээ эхилхэ, юугээ хэхээ мэдэхээ болишоод, тархимнай нимэ болошоод байна,—гэжэ Виктор Бумцыренович занган хэлэнэ.

— Энэ гэр соо фельдшерскэ пункт хүдөөгэй библиотекэ хоёр байһан юм. Мүнөө библиотекын хаагдаадахань тэрэниие конторо болгохо гээшэ гү гэлсэнэбди. Үнгэрхэдөө, бухгалтер болохо, тоо бүридхэл хэхэ хүн олдоногүй,— гэжэ Дугар Гармаевич нэмэбэ.

Саашань тэдэнэй хэлэхые шагнахада, эндэ бэрхэтэйхэн байдал тохёолдонхой гэжэ абаһаар мэдэгдэдхинэ.

Жэшээнь, тараан ажалыень абаад үзэе. Эндэ урданһаа хойшо яһала ехэ ороохо таряа ургуулжа абадаг, гүрэндэшье горитой худалдадаг тракторна хоёр бригада байһан юм. Тэдэнь бэеэ даадаһан фермерскэ ажахынууд болоод, нэгыень — залуу мэргэжэлтэ З. Б. Дамчеев, нүгөөдыень — Д. Д. Бадмаев даажа абаһан байна.

Шэнэ гуримаар эгээл жэл тухай хүдэлөөд байхадаа эдэ хоёр фермерскэ коллектив ямар үрэ дүн туйлааб гэжэ харахада, ехэл һонирхолтой баримта элирэн гарана. Зоригто Дамчеевэй бригада гэхэ гү, али фермерскэ ажахы машина, техникээ хабарай тарилгада түгэд бэлдээд, үрэһэ хүрэнгээ сэбэрлээд, һайн шанарта хүргөөд, ороохо тарияа, тэжээлэй ургамалнуудые түлэг тарижа байгаа һэн. Нёдондо энэ бригада муу бэшэ ургаса хуряажа, тарияашье горитой худалдаһан байна. Мүнгэн урьһаламжа абажа, хоёр шэнэ трактор худалдажа абаа. Ажахые эрхилэгшэ өөрөө ороной бүлэг фермернүүдтэй хамта Баруун Германи ошожо, тэндэхи фермернүүдэй дүй дүршэлтэй танилсажа ерээ бэлэй.

Тиихэдэнь Д. Д. Бадмаевай даадаг фермерскэ ажахынь нэгэхэн жэл соо абаһан техникээ бүри муудхаажа, тэдэнээ ёһоор заһабарилаашьегүй, тариха үрэһэшьегүй һууна. Һая болотор гурбан тракторай нэгэниинь шье анзаһа, сеялкэ шэрэжэ, тарялан дээрэ гараха аргагүй байба.

— Бүхы юумэнэйнгээ бодото эзэд нэрэтэй болоһон аад, бүхэли жэл соо юугээ хэжэ байгаа юм. Гайхахаар. Анханһаа хойшо дээрэһээ захиралта, заабари хүлеэгээд байжа, ходол хойноһоо «түлхюулжэ» һурашаһан зарим зомнай бэеэ даагаад, өөһэдынгөө ухаагаар хүдэлжэ шадахагүйл байна даа. Хүнүүдэй һанал бодолой үндэһөөрөө хубилаагүйдэ, дэлгүүрэй харилсаанай ёһо гуримые сэдьхэлдээ шэнгээгээгүй сагта булта бодото фермернүүд боложо бирахагүйл гээшэ ха. Энээниие үшөө нэгэ фермерскэ ажахымнай жэшээ гэршэлнэ,—гэжэ В. Б. Сосоров эндэхи һү һаалиин фермэдэ эмхидхэгдэһэн ажахы тухай хөөрэбэ.

ХООҺОРЖО ҺАЛАҺАН ФЕРМЭ

Нёдондо жэлэй эхеэр Дээдэ-Бургалтайн һү һаалиин фермын 170 гаран үнеэдые, тугал, бярууһуудые абаад, арба гаран хүнһөө бүридэһэн фермерскэ ажахы бии болгогдоһон байгаа. Тэрэ коллективые хүтэлбэрилхөөр ветврач мэргэжэлтэй С. Б. Гармаев өөрынгөө һайн дураар ороһон юм. Фермерскэ энэ ажахын ямараар хүдэлһэниие нэгэл нимэ жэшээ гэршэлнэ. Мүнөө эндэ оройдоол 40 үнеэд үлэнхэй. Хэдэн тугал бии. Байгша оной эхинһээ хойшо эндэһээ нэгэшье центнер һүн худалдагдаагүй.

— Теэд мүнөө тэндэ хэды үнеэдынь һаагдадаг юм? —гэжэ асуухада, тэрэ иигэжэ хэлэнэ:

— Тэды-эды үнеэн һаалгагдадаг гэхэ юун байхаб. Тэдэнь үбһэ тэжээлгүйдэжэ үргүүлээд, һүүжээ сооршонхой хэбтэдэг. Иигэжэ хэды үнеэдынь үхөө юм, хэдынь мяханда тушаагдаа, үүсэлгэдээ юм, мэдэхын аргагүй.

— Ажал хэрэг хүтэлбэрилгэгүй болоходоол, гурим журамай, харюусалгын алдагдахадал юумэн ниимэ болошоно. Үнгэрһэн жэлэй зундаа-намартаа энэ фермынхид үбһэ тэжээл яһала бэлэдхэжэ абахаар байгаа. Теэд зеленко тариһан газараа хорёолонгүй, харууһалангүй орхижорхиһон дээрэһээнь тэрэниинь үмсын, мүн ондоошье фермернүүдэй мал үдэр һүнигүй эдижэ, гэшхэжэ һалгаагаа һэн. Даажа абаһан сабшалан дээрэһээшье эдэнэр оройдоол нэгэ һүри үбһэ сомоо юм. Манай һанахада, фермерскэ ажахые хүтэлбэрилэгшэ Сергей Базарович өөрөө ажал хэрэгээ һула орхижорхёо гээшэ ааб даа. Тиимэһээ хүнүүдынь хүдэлхэ дуратайдаа хүдэлжэ, үгыдөө — зоргоороо ябаа бшуу. Бодото фермернүүдбди гэжэ бэеэ тоолоо һаа, хара хүлһэ, сагаа гамнангүй хүдэлбэл, хүнүүд юумэнэй урда орожо шадаха байна ха юм,—гэжэ Д. Г. Баинов хэлэнэ.

— Бусад фермернүүдтнай ямар байдалтайб?—гэжэ асуухада, тэдэнэр иигэжэ харюусана:

— Булта муу гэхээр бэшэ. Жэшээнь, хонишодой 12 бригада тус тустаа бэеэ даадаһан фермернүүд боложо, газараа, хонидоо байра байдалаа хуу өөһэдынь болгожо абаһан байна. Тэдэнэй сооһоо хахадһаа олонхинь муу бэшээр хүдэлнэ. Тусхайлбал хонишод Алексей Пансалов Александр Бадмаев гэгшэдэй фермерскэ ажахынууд энэ жэлэй үбэлжэлгын хүшэр хүндэ эрхэ байдалдашье хонид, хурьгадаа гарза хоролтодо оруулаагүй хүхэ ногоондо гаргаа. Тэдэнэй зариманиинь нооһо, мяха горитой худалдажа мүнгэ олоод, бага зэргэ машина, техникэтэйшье болонхой. Харин тиигэжэ шадаагүй фермер-хонишод, жэшээнь Иван Ганжуровтан гэхэ мэтэ айлнууд баһал бэрхэтэй байдалда ороо. Илангаяа урдынхидал адли колхозой машина, техникээрээ үбһэ тэжээл бэлэдхээд, зөөгөөд үгэдэг байдалай үгы болоходонь тэдэнэр ядаршоо ха юм.

БУЛТА БАЯЖАЖА ШАДАХАГҮЙ ХАДАА...

— Теэд эдэ бүгэдын түлөө юрын ажалша зониие зэмэлхын аргагүй. Ямаршье бэлэдхэлгүйгөөр, бүхы талаһаань бодомжолжо, шэнжэлжэ үзэнгүйгөөр, зоноороо ёһоор хөөрэлдэнгүйгөөр гэнтэ колхозые тараажа, хуу фермернүүд болобот гээд табижархихадань, зариман «нюсэгөөр газаа гаргагдашаһан» шэнги, дэлгүүрэй харилсаанай, шэнэ реформын хатуухан һалхинда хаа хаанаһаа ходоро үлеэлгэхэдээ яахаяашье ойлгохоо болёод байна бэшэ гү? Ихэдээл «яарахадаа дааража» гэдэг бэшэ аал?—гэхэдэмни, аймагай захиргаанай гулбаа М. А. Спасов хэлэнэ:

— Тэрэшье зүйтэй. Гэбэшье хүдөөгэй ажалшад, малшад фермернүүд боложо шадахагүй, болохо ёһогүй гэхэ болоо һаа, буруу. Мүнөө урданайхидал адли гүрэнһөө сэхэ дэмжэгдэжэ, тэдхэгдэжэ байдаг колхоз, совхозуудай байха саг һалаба. Ажахы эрхилгын ямаршье гурим хэрэглээ һаа, гол түлэб өөһэдынгөөл арга боломжоор ажамидарха саг ерэбэ. Ондоо аргагүй. Нүгөө талаараа хүн бүхэн адли һүбэлгэн бэрхэ, ажалша шударгы байнагүй ха юм. Зариман гүрэнһөө урьһаламжа абаад, тэрэнээ ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэжэ шадана. Нүгөөдүүлынь тэрэниие миил эдеэд, уугаад һалгаана, хооһон үри дээрэ һуугаад үлэнэ.

Гэхэтэй хамта энэ «Мир» колхозой тарияшанай (фермерскэ) ажахынууд болгогдоходо үрдиһэн хүнүүд, илангаяа ажахын хүтэлбэридэ дүтэ байһан, тэдэнэй түрэл гаралай зон һайн газар, техникэ, адууһа мал, байра байдал гэхэ мэтые яһала хам шүүрэжэ шадаа. Һүүлдэнь бага зэргэ баяжажашье үрдөө ааб даа. Эгээл энээн дээрэһээ фермер болоһон айл, хүн бүхэн өөр өөрынгөө хара аминай хэрэг хараад, тосхон соогоо юунэйшье боложо байхада хамаагүй болошоо бшуу. Урдань хүдэлхэ дуратай хүн бүхэндэ ажал олоожо үгэдэг колхозой үгы болохо Дээдэ-Бургалтай мэтэ тосхондо олохон зон, илангаяа залуушуул хэхэ хүдэлмэригүй болоод, элдэб хулиган ааша гаргаха, хулгай хэхэ, юумэ буляаха ушар олошороо. Нэгэ зариманай баяжажа байхада, нүгөө зарим эдихэ хилээмэнэй мүнгэгүй һууха жэшээтэй болоо.

— Эндэмнай 140 үрхэтэ айл, 300 хүн зон (үхибүүдгүйгөөр) ажаһууна. 80 гаран пенсионернүүдтэйбди. Эдэ зониие ямаршье социально-экономическа хамгаалалтагүйгөөр орхижо болохогүй. Тиимэһээл колхозые урдынь хуушан хэбээр бодхоогоогүйшье һаа, ажал хэрэгые бага зэргэ гуримтай, журамтай болгохо, бүхы юумэнэй тоо бүридхэл хэдэг болохо, хүнүүдые ажалаар хангаха гэхэ мэтэ асуудалнуудые шиидхэхэ эмхидэл аргагүй хэрэгтэй болоо гэжэ зомнай шиидхээ,—гээд нютагай зайһан нүхэр Баинов хэлэнэ.

Хэнэйшье мэдэһээр ямаршье юумые эбдээд, һандаргаад хаяхада хүнгэн. Харин тэрэниие дахин бодхоохо, бүридхэхэ, суглуулха гээшэ бэлэн бэшэ. Һаяхан эмхидхэгдэһэн ажахын хүтэлбэриин урда айхабтар хүндэ зорилго тудажа ерээд байна.

Түрүүшын ээлжээндэ хайшаншье гэжэ һаань, хабарай тарилгые хаһа саг сооонь хэхэ, ерэхэ жэлдэ хүн зондоо эдюулхэ талха тарятай байха, адууһа малаа тэжээлээр хангаха, илангаяа һү һаалиингаа фермые һэргээн бодхоохо, бүхы юумэнэйнгээ тоо бүридхэлые гуримшуулха гэхэ мэтэ зайлашагүй шухала хүдэлмэри ябуулха болоно. Хэды хүндэшье һаань, хүн зониинь шэнэ гуримаар, хамтаараа хүдэлхэ гэжэ шиидээ хадаа зориһоноо бэелүүлхэ, Дээдэ-Бургалтайдаа шэнэ ажахы байгуулхал байха гэжэ этигэдэнэ.

Энээндэнь аймагай захиргаан, хүдөө ажахын управлени, мүн бусад эмхи зургаанудшье туһалха зэргэтэй, туһалха уялгатайшье. Али болохоор туһалха, дэмжэхэбди гэжэ найдуулба.

М. НАМЖИЛОВ,
манай тусхай корр.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН 70 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

ЗҮРХЭН СООМНАЙ ХАДУУГДАА

Гүрэнэй дуу, хатарай «Байгал» ансамбль 50 жэлэйнгээ ойе тээмэндэ нэрэтэй түрэтэйгөөр тэмдэглээ гээшэ. Түрэл арадтаа мэдээжэ болоһон коллективнай уран бэлигээрээ зониие саг үргэлжэ баясуулжа байдаг юм. Тиигэжэ түрэл арадайнгаа нэрэ хүндые манай ансамблиинхид дээрэ үргэжэ, хаа хаанагүй нэрыень нэрлүүлжэ байдаг шуу.

Энэ коллективнай ехэ зам гаталаа. Энэ үе соо гурбан үе зон һэлгээ гэжэ тэмдэглэхээр. Мүнөөдэр ажабайдалайнгаа эгээл һайхан үдэрнүүдые, суг хүдэлһэн нүхэдөө дурсан һанаха дурам хүрэнэ. Ансамблиин байгуулгада габьяатай, өөрынгөө бүхы хүсэ шадалые, бүхы наһые зориулһан бэлиг талаантай, искусствада тон дуратай хүнүүд тухай хөөрэхэ дуратай байнаб.

1954 ондо би, хүдөөгэй залуу басаган, Улаан-Үдэдэ Барилгашадай клуб анха түрүүшынхиеэ ерэхэдэмни, ехэл һонин байгаа һэн. Энэл үедэ баруулжаа гастрольдо ошохо гэжэ ансамблиинхид ехэ бэлэдхэл хэжэ байгаа. Тэдэ хүлгөөтэ үдэрнүүдые һанахадамни, ехэ элдэбхи үүсхэл гаргадаг хүнүүд олон байгша бэлэй. Тиигээд лэ удааншьегүй оперно театрай тайзан дээрэ тоосоото концертмнай боложо, һүүлдэнь ехэ гастрольнуудһай эхилээ һэн. Москва, Ленинград, Прибалтикын хотонууд...

Эдэ гастрольнуудые Л. Н. Кузмерж, Архинчеев гэгшэд эрхилээ һэн. Зохёохы замыемнай дэмжэһэн, коллективыемнай хүмүүжүүлһэн, мэргэжэлтэ бэлигыемнай мүлиһэн хүтэлбэрилэгшэд гэхэдэ, ухаангүй бэрхэ ударидагшад Л. Израилевич, М. Арсеньев, Н. Шалтыкова гэгшэд болоно.

Тэдэнэй удаа хүдэлһэн бэлигтэй хүнүүд, хүтэлбэрилэгшэд М. С. Скольчикова, Ч. Е. Павлов гэгшэд ансамблиин ажалда ехэхэн хубитаяа оруулалсаа. Ансамблиин намтарта тон габьяатай, алдар суутай артистнууд болохо Ц. Л. Хоборков, Т. Е. Гергесова гэгшэдэй бэелүүлһэн үүргэ аргагүй ехэ гэжэ сэгнэхээр. Буряадай суута дуушан Ц. Хоборков ухаангүй гоёор дуулажа, арадай аялга дуунай удха маягуудые, абари зангые шадамар бэрхээр дамжуулжа шададаг бэлэй. Буряад хэлэ мэдэхэгүй зоншье бэлигтэй артистые халуунаар угтадаг һэн. Үнэхөөрөө түрэл арадаа түлөөлдэг, зондоо хүндэтэй, алдар суута дуушан байһан юм. Иимэ дуушанай мүнөө үедэ үгы байһаниинь гомдолтой, голхоролтой байна.

Тиихэдэ минии ажаллажа эхилһэн түрүүшын жэлнүүдтэ буряад, монгол дуунуудые ехэл һайханаар дууладаг залуу, сэбэр шарайтай Дулма Жаргалова хүдэлдэг һэн. Зүгөөр сагһаа урид наһа бараһаниинь халагламаар байдаг.

Ансамблиин программа соо бүлэгэй гүйсэдхэдэг хатарнууд тэрэ үедэ олон һэн. Тиимэһээ бүхы наһаараа үнэн сэхээр ансамбльда хүдэлһэн, бүхы бэлиг талаангаа зориулһан хүнүүдые нэрлэхэ дурам хүрэнэ. Эдэ хадаа хэд бэ гэхэдэ, ухаангүй гоёор хатардаг Б. Н. Манилова-Шонхоева, Е. А. Петушинова, Е. А. Баргуева, Е. Б. Сельверова гэгшэд болоно. Тэдэнэр, залуухан басагад ансамбльда ерээд, амаралтада гаратараа ажаллаа, уран бэлигтээ зониие танилсуулаа. Гоё һайхан хатарай искусство харагшадтаа бэлэглэһэн байна.

Тиихэдэ ансамблиин байгуулагдаһанаа эхилжэ хүдэлһэн суута хүгжэмшэд С. Л. Балдаев, А. Ф. Зонхоев, В. М. Цытхенова, М. М. Дондукова гэгшэд удаан хүдэлөө, ансамблиин программада уран аргаяа, бэлиг шадабарияа зориулаа. Харин Н. Г. Покеева хадаа 47 жэлэй туршада оролдосотойгоор ажаллана.

1945 ондо филармониин дэргэдэ национальна инструментнүүд дээрэ наадаха хүгжэмшэдые бэлдэхэ тусхай студи нээгдэһэн юм. Эндэһээ гансал Нина Георгиевна Покеева үлэнхэй. Ансамбльда хүдэлхэ үедөө Н. Г. Покеева бэлиг суута дуушан Ц. Л. Хоборковой дуулахада, хүгжэмыень наадажа үгэдэг һэн. Тэрэ үедэ дүрбэн хүгжэмшэд, нэрлэбэл Н. Г. Покееватай хамта А. Ф. Зонхоев, З. Н. Сергеева, В. М. Похосоев гэгшэд нэгэ бүлэг соо наадажа, дуушадые дэмжэдэг бэлэй.

Мүнөөшье хүрэтэрөө зүрхэ сэдьхэлдэмни Л. Ф. Бадарханова, П. А. Рудюк гэгшэдэй дуулаһан дуунууд дуулдажа байдаг. Тиихэдэ Л. Ф. Бадарханова В. Г. Подглазова хоёрой дуулаһан дуунууд олондо һайшаагдадаг һэн. 1954 онһоо эхилээд, мүнөөшье хүрэтэрөө эдэ артистнууд хүдэлжэ байһан зандаа. Л. Ф. Бадарханова-Халбаева концертые хүтэлбэрилэгшөөр олон жэлдэ ажаллана. Ансамблиингаа алтан ойн баярта тэрэнэй дуунуудые баһал шагнаабди.

Буряад хатарнуудые зохёон найруулха хүдэлмэриин эхин үндэһые Т. Глязер, М. Арсеньев гэгшэд байгуулаа гэжэ онсолон тэмдэглэхээр. Тэдэнэрэй һурган хүмүүжүүлһэн хүнүүд ансамблиин хатарай түрүүшын бүлэгтэ оролсоо. Михаил Сергеевич. Арсеньевэй найруулһан олон хатарнууд ансамблиин репертуарые шэмэглээ һэн.

Ансамбльда олон жэлнүүдээ зориулһан бэлигтэй хореографой табиһан «Колхозой сюитэ», «Хэжэнгын гол», «Мэндээшэн», «БАМ», «Сурхарбаан» гэһэн хатарнууд ансамблиин алтан жасада ороо ха юм. Эдэ жэлнүүдынь хадаа ансамблиин хүгжэлтын гол шата болоо бэлэй.

Татьяна Ефремовна Гергесова... Гансашье юрэ хатарха бэшэ, харин хатарай образ гарган наадаха, харуулха гээшэ энэ бэлигтэй хүндэ гол шухала байгаа бшуу. Юуб гэхэдэ, тэрэнэй өөрынь хатарһан, найруулан табиһан хатарнууд нэгэ бүхэли зүжэг, театрально-хореографическа үзэгдэл мэтэ гүнзэгы удхатай, ялас гэмэ хурса образуудтай байгаа. Жэшээлбэл, «Амаршалгын», «Тувын хатар», «Ангуушан ба бүргэд», бусад хатарнуудыень эндэ онсолон тэмдэглэхээр.

Аргагүй бэрхээр хатардаг Софья Барцевае нэрлэнгүй байхын аргагүй. Түргэн хүдэлсэтэй, ордоһотой, хүгжэмшэ сэдьхэлтэй, ехэ бэлигтэй, һайханаар хатардаг байһан артистые харагшад халууханаар угтадаг Зохид шарайтай Васи Тумуровагай бэлиг ша риие хүнүүд үндэрөөр нэдэг байгаа. Уян зөөлэн хүдэлсэтэй гар тай энэ артистка бэрх таршан һэн.

Ансамблиин түүхэдэ үүргэ бэелүүлһэн ехэ ятай байһан Баир М ронович Егоров тухай солон хэлэхээр байна, гэмэ хурса бэлигтэй, у гүй бэрхэ хатаршан, мар, ухаатай сэхэ бэрнилэгшэ, һайхан сэдь тэй энэ хүн, талаантай тист зүрхэндэмнай ха даа. Һүүлшынгөө үдэр болотор энэ гайхалтай тист түрэл коллекти үнэн сэхэ байгаа. Түрэл самблиинь байшан тэрэ түрэһэн гэртэл дулаан, тэ байгаа, ансамблиинь а бүхы наһанайнь гол болоо бшуу.

Хүн бүхэн искусст оорын харгытай байдаг юм даа. Пионернүүдэй шанһза залуу хүбүүд ябе Э. А. Матаваров, К. Халбаев гэгшэд ерэжэ, самблимнай хатаршад лигтэй артистнууд бо һэн...

«Байгал» ансамбль минии залуу наһан... З наһанайм һургуули, ажа далайм зохёохы замай гы... Хэдышье сагай роо һаа, бидэ, ансамбли ветеранууд, «Байгал гаа» бүхы баяр ёһололнуу дые, гуниг голхоролнуу хубаалдахабди. Ансамбли гаа баярта һайндэрые, р публикынгаа 70 жэлэй угтажа байхадаа, гэр бүл роо суглараһандал баяса бди, хүхилдэнэбди, бди.

Ансамбльтай холбоото үни үнгэргэһэн нарата нүүднай, холо, ойрын га ролиин аяншалгануудай суг хүдэлһэн нүхэдэй тэдээ манай зүрхэ сэдьх дэ хадуугданхай. Түрэл ре публикынгаа 70 жэлэй ой баярта «Байгал» ансамбли хүгжэлтэдэ габьяатай нүх доо баясан дурсанабди, м нөө үеын артистнуудта һай һайханиие, үшөө ехэ амжа та хүсэнэбди.

К. ШУЛУНОВА,
России Федерации габьяата артистка.

ҺАЙНДЭРЭЙ ПРОГРАММА

«ХАНИ НЭГЭДЭЛЭЙ ДУУН»

(Һайндэрэй зүжэглэмэл наадан ай эхин)

1993 оной июлиин 2

Үдэрэй 4.00 сагта—Соведүүдэй талмай дээрэ

Республикын байгуулагдаһые соносхоһон байшангай (байгаалиин музейн) дэргэдэ үлгэгдэхэ дурасхаалай самбарта баглаа сэсэгүүдые табилтын ёһолол;

— Соведүүдэй талмай дээрэ Буряад ороной арадуудай үндэр наһатай зонтой республикын айлшадай уулзалга;

— «Хани нэгэдэлэй дуун»—хамтын хоорнуудай, хатарай ансамбльнуудай концерт-наадан, үндэһэн соёлой түбүүдэй ба этническэ эблэлнүүдэй талмайнуудай хүдэлмэри;

— эстрадна дуунуудые дууладаг залуушуулай конкурс;

Үдэшын 5.00 саг—оперо болон баледэй театр;

— республикын олониитын баярай суглаан;

— искусствын уран бэлигтэнэй концерт.

«ТАИГАТА, НУУРТА, ТАЛАТА»

(Карнавальна һайндэрэй арадай найр наадан)

1993 оной июлиин 3

11.00—14.00 саг—Ленинэй үйлсэ

— зүжэглэмэл карнавалай эхин Жаран нүхэтын дэргэдэ;

— Буряадай 21 районой талмайнууд ажаллаха (концертнүүд, выставкэнүүд, худалдаанай яармагууд), республикын айлшадые хүндэлэлгэ;

— Һайндэрэй «долгинууд» хүдэлжэ байдаг—(«талата», «нуурта», «тайгата», «спортын») талмайнууд дээрэ болохо артистнуудай концертнүүд;

—Ц. Сампиловай нэрэмжэтэ музейдэ нээгдэхэ выставкэ.

БУРЯАДАЙ МАГТААЛ

(Зүжэглэмэл уран һайханай спортын найр наадан)

16.00—17.30 саг—

Буряадай АССР-эй 25 жэлэй нэрэмжэтэ стадион

— Түрэл нютаг тухай дуун:

— Буряад Республикын тугые ёһололгын ба дээшэнь үргэлгын баяр;

— Байгалай хажуудахи орон;

— оперно-балетнэ коллаж;

— арадай һайндэр (уран һайханай харалгада хабаадагшадай концерт, спортсменүүдэй, хүүгэдэй спортын ба уран һайханай коллективүүдэй харалга).

«БААТАРНУУДАЙ МҮРЫСӨӨН»

17.30 саг.

— национальна барилдаа харалга;

— һайндэрэй ёохор.

ЕРЭЭДҮЙДЭ ШАРМАНИ..,

(Залуушуулай үдэшын шоу)

20.00—24.00 саг, Соведүүдэй талмай.

— эстрадна миниатюрнуудай, моодын театрнуудай, хүгжэмтэ ба хатарай эстрадна коллективүүдэй концерт-наадануud;

— һүниин салют ба фейерверк.

«СУРХАРБААН—93»

(Арадай спортивна һайндэр)

1993 оной июлиин 4. 11.00 саг.

Республиканска ипподром.

— Гэсэрэй 33 баатар—найрай театрализованно эхин;

— спортсменүүдэй парад;

— һур харбагшадай мүрысөөн;

— бүхэ барилдаагаар эгээл эрхимүүдэй мүрысөөн;

— мори урилдаан;

— эмниг мори һургалга (буряад родео).

СНГ: тобшо һонинууд

ТАМБОВ. Эндэхи хүүгэд хэдэн үдэрэй үнгэрхэдэ амархаяа лагерьнуудта ошохонь. Хото шадархи элүүржүүлгын 31 лагерь үхибүүдые угтажа абахаар бэлэн болонхой. Тамбовой профсоюзуудай федерациин, областиин захиргаанай, хотын мэриин хамтын хүсэл оролдолгоор инвалидуудай үхибүүдтэ, үншэн хүүгэдтэ ба олон үхибүүтэй, тэдхэмжэтэй бүлэнүүдэй үхибүүдтэ лагерь ошохо путевко түлөоһэгүйгөөр үгэхэ гэһэн шиидхэбэри абтанхай. Харин мүнгэ түлэжэ шадаха түрэлхид путевкын сэнгэй арбанай нэгэ хубиие түлэхэ болоно. Эрхим лагерьнуудта оюун бэлигтэй үхибүүдые хүмүүжүүлхэ халаанууд түрүүшынхиеэ эмхидхэгдэһэн байна. Хүүгэдэй хэдэн бүлэг хилын саагуурхи профсоюзуудай туһаламжаар харин гүрэнүүдтэ амархаяа ошохо.

НОВОСИБИРСК. Россиин зүүн хубиин эгээн томо түбүүдэй нэгэн болохо Новосибирскын промышленностиин оборонно продукциин удельнэ хэмжээн үнгэрэгшэ жэлэйхитэй сасуулхада январь-апрель һаранууд та 10-һаа 6 процент хүрэтэр доошолоо. Сэрэгэй техникэ ба түхеэрэлгэнүүдэй хэмжээнэй хамтын үйлэдбэридэ бага боложо байһан ушарые хотын экономикые үндэһоорнь хубилгаха хэрэгэй урагшатай байдал гээд мэргэжэлтэд сэгнэнэ. Томо 18 предприяти үйлэдбэриингөө шэглэл хубилгажа захалханхай. Оборонын хэрэгсэлнүүдые бүтээн гаргадаг байһан предприятинууд арадай хэрэглээнэй эд бараа, хүдөөгэй техникэ, байгаалиие хамгаалхада хэрэглэгдэхэ түхеэрэлгэ ба приборнуудые, электронно шэнэ аппаратура бүтээн гаргадаг болонхой.

Хотодо зарим эд бараа үйлэдбэрилгын эрид доошолоод байхада, телевизор, угаалай машина, часы болон бусад зүйлнүүд олоор бүтээн гаргагдана. Федеральна бюджедэй мүнгэнһөө ба заводуудай үйлэдбэриингөө шэглэл хубилгалгын жасаһаа гадуур банкнуудай урьһаламжанууд үргэнөөр хэрэглэгдэнэ, бусадшье арга боломжонууд олдогдоно. Тиигэжэ үйлэдбэриингөө шэглэл хубилгаһан предприятинууд дээрэ хүн зоной хэрэглэдэг продукциин хэмжээн 75-һаа 90 процент хүрэтэр дээшэлээ. Энээнһээ уламжалан, сэрэгэй захилнууд доошолно гэжэ ойлгосотой. 1993—1995 онуудта Новосибирскэ областьдо экономикын бүридэлые хубилгаха программа бэелүүлхээр хараалагдана. Тусгаар шэглэлтэй 45 проект тэрэнэй бүридэлдэ ороно.

ПЕНЗЭ. Хүүгэдэй элүүржүүлгын лагерьнуудта амарха бүхы гаргашануудай хахадыень Пензын профсоюзууд бэедээ даажа абаха тэжэ шиидэв. Путевкын 5 мянган түхэригтэ байгаа һаань, түрэлхид 1—2 мянган түхэриг түлэхэ болоно,—гэжэ облсовпрофой түрүүлэгшэ Владимир Котов хэлэнэ.—Харин үншэн үхибүүд лагерьнуудта түлөоһэгүйгөөр амарха».

Мүн промышленна предприятинууд, томо кооперативууд, эмхи зургаанууд үхибүүдэй зунай амаралтада горитой мүнгэ үгэнэ. Гансал Октябрьска районой олзын хэрэг эрхилэгшэд зургаан миллион түхэриг һургашадай амаралта эмхидхэхэ хэрэгтэ һомолһон байна.

(ИТАР—ТАСС).

Хорнии аймагай тоһоной заводые юһэн ажахы һүөөр хангадаг байна. Үдэр бүри эндэ 12—14 тонно хүрэтэр һүн тушаагдана.

Тус предприятида үнинэй хүдэлжэ ябаһан технолог Галина Банзаракцаева, лаборантка Галина Семенова, мастер Надежда Андриевская, оператор Галина Степанова гэгшэд болоно.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Галина Николаевна Степанова.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ХОЙМОРОЙ БАРИЛГАНУУД

Мүнөө сагай хүндэ хүшэр байгаашье һаа, хэгдэхэ юумэн хэгдэһэн зандаа.

Дүршэл ехэтэй түрүүлэгшэ Ю. Л. Марактаевай хүтэлбэри доро «Мир» ажахыда яһала ехэ барилганууд баригдажа, Улбугай, Галба һууринуудта хүүгэдэй шэнэ саад нээгдээ. Үнгэрһэн жэлдэ Галбада спортын һаруул байшан ашаглалтада оруулагдажа, нютагай зон урмашаа. Ажахын түб болохо Галбада мяханай комбинат энэ жэлдэ баригдажа эхилээ. Тэрэ ехэ ажалые Эрхүүгэй 94-дэхи ПМК бэелүүлнэ.

Түнхэнэй аймагай бүхы ажахынууд, мүн айлнууд малаа тэндэ тушааха болоно. Тэдэнэй хажуугаар 350 һурагшадай һураха һургуулиин хоёр дабхар байшан хирпиисээр баригдажа эхилэнхэй. Сагаан-Нуур һууриин «Мир» ажахын отделени болодог. Анхандаа эндэ эхин һургуули хүдэлдэг байгаа. Дүршэл ехэтэй түрүүлэгшэ Юрий Лопсонович Мараптаевай шиидхэбэреэр энэ һууринда һургуулиин байшан барижа эхилһээр хэдэн һара үнгэржэ байна.

1964 ондо Хуурай-Һубай нютагта дунда һургуули түрүүшынхиеэ нээгдэһэн юм. РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник директор К. Д. Балданов тэрэ һургуули эхилхын тула Сагаан-Нуур нютагһаа 8 жэлэй һургуулиин байшан зөөжэ асараад, жэл соо барижа дүүргээд, хэшээлээ үнгэргэжэ, аймагайнгаа түүхэдэ ороо бэлэй.

Мүнөө һургуулиин байшан үмхиржэ, дулаа барихаяа болинхой. Юундэб гэхэдэ, тэрэ һургуулиин байшан 1872 ондо баригдаһан түүхэтэй.

Б. БИРБАЕВ.

Һургуулиин ажабайдал

...эһэн нютагаа шэнжэлнэ

...аймагай Тээгдын ...уулиин багшанар ...байһан һурагшад ...түрэһэн Эхэ ню... ...ературна, хизаар ...нжэлэлгын хүдэл... ...һаар үнинэй юм. ...э хэһэн ажалайн... ...һургуулидаа ли... ...хизаар ороноо ...н һайндэр үнгэр... ...алтай байна.

...жэлдэ, апрелиин ...Хорин аймагай ...70 жэлэй ойдо ...агдаһан имнэ ...һургуулида үн... ...һайндэрые һур... ...ректор нүхэр Ю. ...нээжэ, суглараг... ...аршалба. Жэл бү... ...шад литературна, ...ноо шэнжэлэлгын ...ябуулхадаа, хэ... ...лнүүдые суглуул...

...ье жэлдэ һураг... ...ажалаа үргэлжэ... ...һурагшад Тохо... ...Могой гэһэн нэрэ... ...нуудай ажалшадта ...түхэр, литерату... ...элдөөнүүдые үн... ...Концерт табижа ...һонирхуулһан ...дэһэн энэ һайндэр эртээнһээ найруулан табиһан түсэбтэй, бүхы хараалагдаһан зүйлнүүд бодомжо ба бэлэдхэл һайнтай байба гэбэл, зүб байха. Эртэ урда сагһаа хойшо, һүүлэй 70 жэлэй хугасаа соо Хүрбын голые дамжан ажамидаржа һууһан зоной ажабайдал, абари зангые, гурим заншалые, эртэ урдын сагта үмдэжэ ябаһан хубсаһа хунарые, зүүжэ ябадаг байһан зүүдхэлнүүдые, бурхан шажанда һүзэгтэй байһаниие, соёл болбосоролой, арадай ажахын хүгжэлтые, хүнэй ажабайдалда туһатай, тойрон байһан үзэсхэлэн һайхан байгаалиие ба байгаалиин баялигые харуулһан зурагууд, альбомууд, шүлэгүүд, литературна хөөрэлдөөнүүд үнгэргэгдөө, гоё һайханаар, өөһэдынгөө хүсөөр бүтээгдэһэн зүйлнүүд залые дүүрэн дэлгээгдэн табигданхай байжа, сугларагшад һонирхон хараба. Һайндэртэ уряалаар ерэһэн һургуулиин хуушан багшанар-ветеранууд Б. Э. Дагбаев, Н. Ц. Нанзатов, В. С. Токарева, Л. К. Скворцова, Н. Б. Батомункуева, мүн бусад багшанар ба һурагшад олооро хабаадалсаба.

Эгээл түрүүн һурагшад уряалаар ерэһэн багшанар, ветерануудые сагаан эдеэгээр угтаад, саашадаа һайндэроо үргэлжэлүүлэн, һурагшад буряад ба ород хэлэн дээрэ шүлэгүүдые уншаба, гоё һайхан дуунуудые дууулаба, хатар наадануудые харуулба, ородоор ба буряадаар хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэбэ. Литературна викторина эмхидхэн ябуулжа, мүрысэн таалсажа, илагшадые шагнаба. Эртэ урда сагһаа буряад арадта заншалта байдаг бүхэ барилдаан боложо, илагшадта спортын медальнуудые зүүлгэбэ. Энэ һайндэрые оролдосотойгоор, бэлэдхэл ехэтэйгээр эмхидхэжэ, нютагайнгаа зоной, ажахын, эрдэмэй, соёл болбосоролой һалбаран хүгжэлгые эртэ сагһаа хойшо, мүнөө 70 жэлэй турша соо болоһон хубилалтануудые элирүүлэн харуулһан литературна, хизаар ороноо шэнжэлэлгын хүдэлмэриие һургуулидаа ударидан ябуулагшад, багшанар ехэ үүргэ бэелүүлнэ.

Саашадаа дурсагдагша хүдэлмэри дэлгэрүүлэн үргэлжэлхөөр бэлэн байдаг багшанар Ц. Ж. Банзаргашеева, И. К. Жамбалова, Г. П. Молоков, Д. Д. Нимбуев, наадагшадые хүгжэмөөр дэмжэн хангагша В. М. Шубин гэгшэдэй ажал үндэрөөр сэгнэхээр.

Найр наадан дүүрэжэ, һургуулиин хуушан багшанар-ветеранууд үгэ хэлэжэ, бултанда саашадаа ябуулха хүдэлмэридэнь ехэ амжалта хүсэбэ. Һүүлээрнь эндэ сугларагшад түүхын музей ошожо хараба.

Һургуулида түүхын музей үнинэй байгуулагданхай. Музей соонь нютагай зоной эртэ урда сагта байһан байдал харуулһан зүйлнүүд, элдэб янзын модоор, яһаар, түмэрөөр бүтээгдэһэн эдеэ хоолой амһартанууд, үмдэжэ ябадаг байһан хубсаһанууд, гоёолтын зүүдхэлнүүд, ажалда хэрэглэгдэдэг зэмсэгүүд табяатай.

Үйлэдбэриин хүдөө ажахын болон соёл болбосоролой һалбаран хүгжэлтые харуулһан зүйлнүүд, ажалай түрүүшүүлэй ба Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хабаадагшадай зурагууд, альбомууд болон нютагай байгаалиин гоё һайханиие харуулһан зурагууд үргэнөөр дэлгээгдэнхэй. Саашадаа хэрэгсэлтэй түүхэтэ материалнууд суглуулагдажа байһан зангаараа байна. Энэ музейе географиин багша Ц. Ж. Банзаргашеева ударидадаг юм.

Н. НАНЗАТОВ,
хүдөө бэшэгшэ.

Уншагша асуудал табина

...РЯАДААР ЗҮЖЭГӨӨ ТАБИЯЛ!

...мсараевай «Сагаадай мэргэн хү...гоодой сэсэн басаган хоёр» гэ...эрэй удхаар найруулагдаһан ...«Үльгэр» театрта олон эдир ...д хараба, баясан сэгнэбэ гээшэ. ...уран гоёор шэмэглэгдэһэниинь, ...нь бултанай сэдьхэл баясуул...тэй артистнар үльгэрэй геройрольнуудые эрхимээр гүйсэдхэ...анай һайшаалда хүртөө. Анхан...ряад зоной үмдэдэг гоё һайхан ...дэгэл, шэмэг зүүдхэлнүүд хараг...нюдэ баясуулна. Тус үльгэрые ...найруулагшадта гүнзэгы баяр...

...холын Украинын хото городуу... театрайхид аяншалжа, буряад ...ага үльгэр түүхэ, соёлтой та...лха золтой байгаа.

...наһатай болоһон зон, энэ үль...уншажа, үндыһэн гээшэбди. Үль...удхаар зүжэг харуулхань гэжэ ...даа, ехэл һонирхожо хараха ...сэдьхэлдэ нэгэл гунигтай үлоо...аршье бэрхээр оршуулжа, уд...гаргажа шадабашье һаань, эхэ ...таһаршахадаа, анхилма һай...мэг үгэнүүднай, уян зоной сэдь...долгилтор хүлгүүлдэг дабтагда...онсо нягаатай Х. Намсараевай ...д үгыл даа.

...өө эгээл сидэһээ, энэ театрһаа ...эдир манай халаан эхэ буряад ...шудалха ушартай гэн гэһээ, хо...түхэ, үндэр эрдэм соёлтой бай...түрэл хэлэн дээрээ хөөрэлдэжэ ...лаа болижо, арадайнгаа үни хо...абажа ябаһан пангин хэлээ ор...рхихомнай хэды хойшолонтойб. ...тойб?. Энэмнай асуудалай ехэ ...гэшэ ааб даа.

...льгэр» театрта буряад хэлэн дээрэ ...а артистнарые бэлдэхэ хэрэгтэй. ...он мэлхэй далайе гаталдаг гэжэ ...дэмы хэлсэдэггүй гээшэ.

...ай Улаан-Үдын нэгэдэхи интер...ургуулиин искусствын һургуулида ...тическа класс нээгдэһээр үнихэ...һурагшадынь буряад хэлэн дээрэ ...зүжэгүүдые шадамар бэрхээр ...дааг болоһоор республика дотор ...э болонхой. Багшань — бэлигтэн ...т Е. Я. Санжимитыпова. Тус һур...ин һурагшадые урижа, ямар нэгэ ...харуулаад туршабал, хэзээшье ...үрэтэй байхань сохом һэн.

...тай элэхэ бүрөө үнгэ орохо гэдэг...түрэл хото соогоо артистнуудые ...хэ дүүрэн арга байна ха юм. Хэ...бэлигтэй һурагшад манай һургуу...һурана гээшэб? Тэдэниие һургаха ...тэй. Мэргэжэл олоһон артистна...тансата үндэр нэрэ солотой болоно ... Хүгжэмэй училищиин дэргэдэ ...альна таһагишье нээхэдэ яанаб? ...жомоо үхибүүднай түрэл хэлэн дээрээ зүжэгүүдые харадаг болоо һаань, үндэһэн хэлэнэймнай урагшатайгаар хүгжэхэнь дамжаггүй һэн. Булаг шэнгэ бурьялжа байдаг буряад хэлээ бултааран оролдожо, «бузарһаань» арюудхаха саг ерээл!

Зүжэг найруулагша автор М. Батоинтай уулзажа хөөрэлдэхэдэ, «буряад хэлэн дээрэ наадажа шадаха артистнаргүй дээрэһээ имнэл хүшэр байдалда ороод байна гээшэбди»,— гэхэдэнь, юуншье гэхын аргагүй байгаа һэн.

Тус зүжэг холын аянһаа бусажа ерэхэдээ, үндэр магтаалда хүртэжэ ерэһэн хаһ. Энэ ехэ амжалта — бултанай баяр. Уласхоорондын фестивальда хабаадалсахаар уригдаад, тэндэ зүжэгөө урагшатайгаар харуулжа байна гэһэн баяртай мэдээсэл бидэндэ дууллана.

Театрһаа гараад, бүлэг бүлэгөөрөө таһараад жаахан үхибүүдээрээ хөөрэлдэжэ байһан хүмүүжүүлэгшэдынь хэбэртэй, тухайлхада, «буряад үльгэрые түрэл хэлэн дээрэнь табяа һаа, бүришье һонин байха һэн. Теэд таанад мүнөө ойлгохогүй байнат. Буряад хэлые һайнаар шудалха хэрэгтэй гээшэ ааб даа».— гэжэ холын бодолтойгоор бишыхан үхибүүдтээ һургаал хэлэжэ байна гэжэ ойлгоо һэм.

Һайн саг тэхэрижэ, һанаһан бодолоо бултал даруухан буряад хэлэн дээрээ хөөрэлдэдэг, хүүгэдтээ хүүхэлдэйнгээ театрта ерэдэг, харадаг болохомнай болтогой!

Хүндэтэ уншагшад, үхибүүдтэ зорюулагдаһан буряад зүжэгүүд тухай һанамжануудаараа «Буряад үнэн» газетынгээ нюур дээрэ хубаалдая гээд дурадханаб. Энэ асуудалые олоороо хэлсэжэ шиидхэхэ саг тулажа ерэнхэй гэбэлни, дэмжэхэ нүхэд байха гэжэ найдагдана.

Р. ДАШНЕВА,
багша.

АВТОРҺАА: Гонорарынь «Буряад үнэнэй» жасада үгэнэб.

РЕДАКЦИҺАА: Буряад хэлэнэй багшын һанамжануудые дэмжэхэ уншагшад байха бээ гэжэ найданабди, энээн тухай бэшэхэ бээт гэжэ бэшэгүүдые хүлеэнэбди. Жэнхэни буряад хэлэн дээрээ энэ театрта зүжэгүүдэй табигдаа һаань, хүүгэднай хара багаһаа түрэл хэлэн дээрэ дуугаржа һураха, шагнаха, ойлгохо шадабаритай болохо байгаа гэжэ бидэшье һананабди. Республикынгаа 70 жэлэй ойн баярые угтажа байһан хадаа «хүн болохо багаһаа» гэһэн сэсэн мэргэн үгэнүүдтэ түшэглэн, энэ шухала асуудал булта зүбшэн хэлсэжэ, буряад зүжэгүүдые үхибүүдтэ багаһаань харуулжа, түрэл хэлэндэнь дадхааха, һургаха ёһотойбди гэжэ һанагдана. Таанад юун гэжэ һанаhат?

МИХАЛ КОВАЧ

63 наһатай Михал Ковач Словакиин түрүүшын президентын тушаал ээлээд, бата хараа бодолтой, хараа шэглэлтэй демократ би гээд гансата мэдүүлээ.

Гадна тэрэ урда урдаһаа «хүлээһэн» хоёр талые эблэрүүлхээр юумэ шадамараар олодог хүн гэжэ суур-

ХЭНИИНЬ ХЭН ГЭЭШЭБ?

хадаг гээд тоологдодог. Юунэйшье боложо байгаа һаань, Михал Ковач бэеэ баридаг, ехэ номгон ... юм ха. ЧСФР-эй ...ментын түрүүлэгшын ...шаал ээлжэ байхадаа, нэ гүрэнэй һайн дураараа һалахадань, ехэ нүлөө үзүүлһэн байха юм.

Ковач хоёр дипломтой— экономикын институдай болон худалдаа наймаанай академиин. Олон жэлнүүд соо финансын эмхи зургаануудта хүдэлөө. Тэрэ тоодо хилын саана, Лондондо ажаллаһан байха юм.

Һамгатай. Нүхэрынь мэргэжэлээрээ экономист. Хоёр хүбүүдынь олзын хэрэг эрхилдэг.

ФРЭНСИС ХИТОН

Англиин банкын түүхэдэ эгээл түрүүшын эхэнэр директор болоһон 48-тай Фрэнсис Хитон Лондоной «хэрэг бүтээлгын» түб болохо Ситидэ ажалладаг 100 гаран тушаалтад соо ори гансаараа ажалладаг юм. «Пэгэ дүрбэлжэн мили мүнгэн» гээд суурхаһан энэ район эрэшүүлэй ээлдэг газар һэн. Дунда зиндаагай тушаалтад соо эхэнэрнүүд мүнөөл бии болоо. Тиимэһээ дээдэ зиндаагай хүтэлбэрилэгшэд соо ори гансаараа үлэхэгүй байхаб гээд Фрэнсис найдана.

Ирландиин ниислэл хото Дублинда тэрэ эрдэмтэй болоһон юм. Британиин гүрэнэй албанда удаан хүдэлөө, 1970—1980 онуудта Финансын министерствэдэ алба хээ. Удаань «Лазардс» гэжэ тон томо коммерческэ банкда ажаллахаяа ороо һэн.

ИТАР-ТАСС: ...би дэлхэй мүнөөдэр

...САКА.

...—ажалгүй хүнби. Ар...алаараа туһалыт». Ин...бэшээтэй хабтагайха...оһорто шалтагалжа ...хүнние ЮАР-ай Дур...отын гудамжануудай дээ...эр бүри хаража боло... Хара арһатай ажалгүй... ба үгытэйнүүлдэ ...шэй даданхай. Харин ...Урда Африкын сагаан ...ай Андриес Либенберг ...хэлэнэбди. Тэрэ һүү...14 һарын туршада ажал ...яданхай.

...ад онуудай хахадаар ...бэриин хэмжээнэй доо...о, олон предприяти ба ...аниинуудай хаагдажа ...адэ политическэ бай... тогтууригүй болоһон ... Мүнөө орон дотор 5 ...лион ажалгүйшүүл тоо...оно, 1990 онһоо хойшо ...бүри 200 мянган хүн ... ажалгүй болоно, тэдэ...хахадынь сагаан арһа... юм. Эгээн хямда бай...түлбэри түлэхэ мүнгэ... сагаан яһатай хэдэн ...аад ажалгүйшүүл бии ...хо гэжэ хэдэн жэлэй ...а тээ үнэншэхөөр бэшэ ...а. Харин мүнөө томо ... хотонуудта нимэ ажал...үүл олон болоо.

...рда Африкада сагаан ...анай ажалгүй болодог ...агаан тухай А. Либен... хөөрэжэ үгэбэ: «Би ...этэйб, һургуули дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр Кимберлидэхи алмаз олзоборилдог хэбтэшэнүүдэй нэгэн дээрэ ажаллажа эхилээ һэм. Би, сагаан арһатай хүн, энэ орондо ажалаа хара арһатай хүндэ үгэхэ бээтай болохоб гэжэ хэзээдэшье һанаагүйб. Теэд эндүүрһэн байгааб. Һүүлэй жэлнүүдтэ ЮАР-та ондоо олон яһанай түлөөлэгшэд бии боложо, нютагай сагаан арһатайшуулһаа үлүү эрдэм мэдэсэ абажа, урагшаа хараатайгаар ажалаа эрхилжэ шадаа. Тиигэжэ минии 23 жэл хүдэлһэн компанида хара арһатан Джек Хумало намайе һэлгээ һэн. Үсэд нэтэрүү ажалайнгаа ашаар тэрэ минии зараса байһанаа таһагай даргын туһалагша болотороо ургаа. Ажаллажа байгаад, тэрэ нэгэн доро һурадаг һэн. Минии эрдэм мэдэсэ ба мэргэжэлэй шадабари Джегэйхиһээ доогуур байна гэжэ компани намайе һэргылээ һэн. Гэбэшье би һураха дурагүй байгааб. Бусадшье сагаан арһатан нимэ байдалда ороно. Мүнөө ядалсажа байгаашье һаа, би компанида гомдоногүйб. Джек минии һуури эзэлхэ эрхэ хара хүлһөөрөө олоо гэжэ тоолоноб».

БЕРЛИН.

Германиин ниислэл хотодо ород хэлэн дээрэ «Европа-центр» гэһэн дулдыданги бэшэ газетэ долоон хоногой нэгэ удаа гарадаг болоо. Тэрэнэй ехэнхи хубинь Москвада хэблэгдэжэ, урданай СССР-эй бүридэлдэ ородог байһан оронуудта тараагдаха юм. Гэхэтэй хамта шэнэ газетын бии болоһон ушар Берлиндэшье шухала үйлэ хэрэг болоо гэжэ тоологдоно. Мүнөэ Германида миллион шахуу зон ород хэлэ мэдэнэ. Ородууд, еврей яһатан, урданай Советскэ Союзһаа ниишээ нүүжэ ерэһэн немец яһатан гэхэ мэтэ тэдэнэй тоодо ородог. Москва, Париж, Стокгольм ба Нью-Йорк хотонуудта шэнэ газетын корреспондентнүүд хүдэлдэг юм.

— Манай газетэ жэжэ ба дунда зэргын олзын хэрэг эрхилэгшэдтэ, тэдэнэй гэр бүлын гэшүүдтэ зорюулагданхай гээд, — «Европа-центр» газетын ахамад редактор Юрий Зарубин мэдээсэнэ — Россиин болон урданай Советскэ Союзай бусад республиканууудай экономикые хубилгаха хэрэгтэ сэхэ хабаатай хүнүүдтэ нэн түрүүн газетээ зорюулнабди. Мүн Баруун Европын, Россин, СНГ-гэй коммерческэ бүридэлнүүдтэ ... бизнесмэнүүдтэ хэрэгтэй мэдээсэлнүүдые газетын хуудаһануудта гаргажа байхабди. Бундестагай түрүүлэгшын орлогшо Ханс Кляйн, Россин Федерациин хэблэлэй ба мэдээсэлэй министр Михаил Федотов, Москвада ажалладаг Россин правительствын экономикын талаар советник Вольфганг Картте, академик Святослав Федоров гэгшэд манай хэблэлэй түрүүшын дугаарта бэшэнэ. Росси Германи хоёрой хоорондохи эрэдүйн кооперации тухай һанамжануудаараа тэдэ хубаалдана.

«Европацентр» немец ба хилын саагуурхи фирмэнүүдэй соносхолнуудые хэблэдэг юм.

СЕУЛ.

Урда Корейн ниислэл хотодо Россин коммерческэ выставкэ майн 27-до нээгдэжэ, ороной элдэб булан тохойнуудай томо 9 предприятиин продукци харагшадай анхаралда табяа. Худалдаа наймаанда туһалха зорилготой Корейн гүрэнэй корпорациин туһаламжаар акционериэ «Экспоцентр» бүлгэм тэрэниие эмхидхэһэн байна.

Урда Корейн олзын хэрэг эрхилэгшэдтэй хэлсээ баталхын, гадаадын дэлгүүр үргэдхэхын тула Россин фирмэнүүд Сеулда продукцияа абажа ерээ гээд выставкын директор Владимир Кожаев тэмдэглэнэ. Энэмнай жэл бүри үнгэргэгдэдэг дүрбэдэхи выставкэ Солоно. Тиимэһээ харилсаа холбоо нимэ аргаар бэхижүүлхэ гээшэ ашаг үрэтэй гээд урда жэлнүүдэй дүнгүүд гэршэлнэ. Машина бүтээн гаргалгын, ой модо болбосоруулгын, химическэ ба металлургическа промышленностиин предприятинуудай продукци эндэ табигданхай.

Бэрхэшээлнүүдэй үшөө ушараашье һаань, манай хоёр ороной хоорондохи экономическа холбоон хүгжэжэл байна гээд Россида ба Корейн Республикада саг үргэлжэ үнгэргэгдэжэ байгаа выставкэнүүд гэршэлнэ гэжэ выставкын вице-президент Ли Чон Сик тэмдэглэбэ. Россин фирмэнүүдэй зарим продукци, жэшээлхэдэ, барилгада хэрэглэгдэхэ түхеэрэлгэнүүд Урда Корейдо харагдаагүй байгаа.

Мүнөөдэр—Хүүгэдые хамгаалгын уласхоорондын үдэр

«Оронго» гэжэ таряашадай ажахын эблэлэй хүдэлмэришэдэй 60 үхибүүд саадта ябадаг юм. Эдэнэр наһанай гурбан бүлэг боложо хубаарна. Табан хүмүүжүүлэгшэд тэдэнэй хойноһоо харууһалдаг. Һургуулида ороодүй хүүгэдэй хүмүүжүүлэгшэдые һурган бэлдэдэг Улаан-Үдын багшанарай училищи дүүргэһэн Долгор Доржиевна Кышиктуева энэ хүүгэдэй саадые даадаг юм.

Бага наһанай бүлэгтэ Анна Будаева Светлана Бимбаева хоёр хүмүүжүүлэгшэдээр хүдэлнэ. Дундуур наһанай бүлэгтэ Ольга Доржиева багашуулай хойноһоо харууһалдаг. Ахa наһанай бүлэгтэ Сэсэгма Галсанова 1980 онһоо хүмүүжүүлэгшээр ажаллана.

Эхэ эсэгэнэрэйнгээ ажалдаа байха үедэ балшар бага үхибүүд эндэ һайнаар байлгагдажа, согтой хүхюунээр наададаг, үзэг бэшэгтэ һурадаг, амардаг байна. Бүхэли үдэртөө үхибүүдые һайнаар байлгахын, харууһалхын түлөө хүүгэдэй саадай хүмүүжүүлэгшэд зүрхэ сэдьхэлһээ оролдодог юм. Үхибүүдые сүбөөр эдеэлүүлхэ, саг соонь амаруулха гээшэ тон шухала удха шанартай. Эндэ үзэг бэшэгтэ һуралгын, хүгжэм дуу сэгжэлдэлгын хэшээлнүүд үнгэргэгдэдэг. Эдэ бүгэдын һүүлээр үхибүүдые ухамай һүбэлгэнөөр хүмүүжүүлхын тула таарамжатай зохид элдэб наадануудэмхидхэгдэдэг байна.

Энэ хүүгэдэй саадта эдеэ хоол яһала һайнаар бэлдэгдэнэ гэжэ абаһаар лэ тэмдэглэлтэй. Улаан-Үдэ хотын 1-дэхи горпищеторгһоо эдеэ хоолой зүйлнүүдые худалдажа абадаг. Түрэлхидынь нэгэ үхибүүнэйнгээ түлөө 200 түхэриг түлэдэг байна. Олон үхибүүтэй гү, али ганса бэе эхэнэрнүүдтэ хүүгэдэй саадай түлбэри 50 процент хүрэтэр хямдаруулагдадаг.

«Оронго» гэжэ таряашадай ажахын эблэлэй хүүгэдэй саадта ябадаг балшар бага үхибүүд энэрхы һайхан сэдьхэлтэй хүмүүжүүлэгшэдэй харууһан доро ниигэжэ һайнаар байлгагдана.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: хүүгэд согтой хүхюунээр амарна; ахалагша наһанай бүлэгэй хүмүүжүүлэгшэ Сэсэгма Галсанова үхибүүдэй дунда;

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

ХҮН БОЛОХО БАГАҺАА

1990 оной зун ООН-до үхибүүдэй хүмүүжүүлгэдэ зорюулагдаһан тусхай сесси хуралдаһан юм. Тэрэндэ бүхы дэлхэйн гүрэн бүхэнэй хүтэлбэрилэгшэд: хаан, король, император, президент, премьер-министрнүүд болон бусад олон сайдууд хабаадаа. Тэдэмнай уласхоорондынгоо хэрэгүүдые орхижо, юунһээшье шухала асуудалые шиидхэн, хүүгэдэй эрхые хамгаалха конвенциие нэгэн дуугаар баталһан байна. Удаань бүмбэрсэг дэлхэйн бүхы оронуудай тоодо МНР, СССР, КНР-эй засаг түрэнүүд тэрээндэ гараа табиһан байна.

Нээрээшье, юртэмсын байгаалиин усал аюулта ушарһаа, үбшэн тахалһаа, үлэсхэлэн байдалһаа гадна, хүмүүн түрэлтэнэй өөһэдөө дайн байлдаа, хёморол үүсхэхэдэнь, сагаахан, шарахан, хараханшье һаа илгаагүй—бишыхан үхибүүд хэнһээшье ехээр амидын тама амсана, зобоно бшуу. Тиигэжэ үри бэенэрынь одхон багаһаа оргодуул болоно, үе мүсөө гэмэлтэнэ, үншэрэн хэнзэрнэ, үхэнэ, хосорно. Хуушанай монголшуудай байлдаата түүхэһээ боложо, манай аха дүүнэр түби бүхэнүүдтэ тоонойо тарашаһан юм. Жэшээлхэдэ, Азин түбидэ оршодог Монгол, Ород, Хитад болон бусадшье оронуудаар, Европо түбидэ түбхинэһэн Хальмаг-Тангч Республикадашье, Америкын Холбоото Штадуудташье, аяар холын Австралидашье түрэл садан зомнай ажаһуудаг. Тиихэдээ нэгэ шуһа мяханай, түрэл хэлэтэй, ёһо заншалтай улад зон бэе бэеэ мэдэхээ болин, холбоо барисаагаа алдажа байна бшуу. Харин манай үхибүүдэй үйлэ хубинь онсогой хүндэ байдалда орonхой: бидэнэй бишыхан хүүгэд түрэлхи хэлээ мартана, хулгай худал хэнэ, һургуули һудараа хаяна. Заримаиинь хоридохи зуун жэлэй тахал үбшэн — СПИД гэгшэдэ нэрбүүлнэ ха юм.

1990 он зүүн зүгэй литээр морин жэл байгаа. Морин болбол монгол зоной һүлдэнь гээшэ ааб даа. Тиихэдэ ООН-до болоһон тусхай сессиһээ урид монголшуудай хүүгэдэй журналнуудай: монголой «Оюун түлхюур», Үбэр-Монголой «Цоморлиг», Хальмагай «Байр», Буряадай «Хараасгай» гэһэн сэтгүүлнүүдэй «дугуйлан» хуралдаан Улаан-Үдэ хотодо эхилээд, Улаан-Баатарта түгэсэһэн юм. Тус «дугуйланай» үүсхэлээр Монгол туургатанай хүүгэдэй уран бүтээлшэдэй эблэл байгуулагдаа бэлэй. Тэрэмнай ЮНИСЕФ— уласхоорондын хүүгэдэй жасын эбигээл доро ажаллана. Энэ эблэлые һунгагдамал Президиум хүтэлбэрилдэг юм. Президент юрэнхылэгшэ болон аха дүү республика бүхэнһөө вице-президентнүүд (дид-юрэнхылэгшэд) толгойлдог. Саг үргэлжын секретарь, юрын секретарьнууд болон «Унаган» журналай ахамад редактор оролсохо юм. Энэ эблэл Монголой, Хальмагай, Буряадай уран бүтээлшэдэй нэгэдэлнүүдһээ бүридэнэ. Тэрээндэ бусадшье республикын, областьнуудай тойрогуудай хүүгэдэй байгуулалтанууд нэгэдэхэдэнь болохо. Энэ эблэлэй дүримэй ёһоор, тэрээндэ хүүгэдэй уран бүтээлшэд, журналистнууд, зүжэгэй, хүгжэмэй, киногой ажал ябуулагшад ородоодог.

Эблэлэй мүндэлһөөр гурбахан жэл үнгэрбэ. Энээхэн богонихон хугасаа соо горитой юумэ хэгдээ гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Бүхы хэмжээ ябуулганууд бултандаа хүүгэдтэ зорюулагдаа.

Түбхын түрүүндэ бидэнэр «Хүмүүжэл» гэһэн нэрэтэй уласхоорондын марафон үндэр дээдын хэмжээндэ үнгэргэһэн байнабди. Тэрэшэлэн хүүгэдые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ гансахан телемарафонууд бэшэ, манай ниислэл хотонуудай хоорондо теле-хүүргэнүүд хэгдэхэ, мүн һонирхолтой бусад дамжуулганууд үүсхэгдэхэ ёһотой. Манай бишыхан үетэн бэе бэетэеэ уласхоорондын «сэнхир толи» дээрэ уулзажа байхань болтогой!

Республика бүхэнэй уран бүтээлшэдэй нэгэдэлнүүд орон нютагайнгаа бишыхан эрхэтэндэ зорюулан, хүүгэдэй уран һайханай бүлгэмүүдэй гастрольнуудые, олимпиадануудые, наадануудые хэдэг болонхой: Буряад орондо хүүгэдэй алдарта уран зохёолшо Бабасан Абидуевай үльгэрэй нэрэтэ «Тэхэ Бабанын найр» гэһэн һайндэр эмхидхэгдэнэ. Бишыхан артистнууд эшэгэн тэхые хүтэлөөд, тайзан дээрэ гарадаг, манай республикыншье, Агын болон Усть-Ордын тойрогуудайшье оюун бэлигтэ үхибүүд хабсаадана. Харин Хальмаг Республикын нэгэдэл «Сагаан бото-го» гэһэн хүүгэдэй һайндэрые найрлана. Монгол оромнай «Хэнзэ хурьган» гэһэн хүүгэдэй найртай болонхой. Мүноо бидэнэр тэдэ найрнуудһаа эхи абаад лэ, хүүгэдэй уласхоорондын наадануудые үүсхэдэг болобобди. Тиихэдээ 1994 ондо бүхы дэлхэйн монголшуудай хүүгэдэй «Ехэ нааданиие» зарлаха түсэб табяабди. Энээниие эдир зоной һайшаабал, дүрбэн жэлдээ нэгэ удаа нимэ наадан үнгэргэгдэхөөр хараалагдана. Тэрээндэ олохон оронуудта ажаһуудаг монголшуудай үри бэенэр уригдаха, тиихэдээ монгол, буряад, хальмаг багашуулнуудтай хамта бишыхан хитадууд, ородууд, украинецууд, татаарнууд, эвенкүүд болон бэшэшье яһатан хабаадаха юм.

Хүүгэдэй газетэ, журнал, хэблэлые хүгжүүлхэ гээшэмнай шухала хэрэг мүн. Мүноодоо буряад, ород, эвенк хэлээр гарахынгаа хажуугаар, урзанда жэл монгол «Хараасгайгаа» барлаабди, үшөө «Үбэр-Монголой хүүгэдэй «Цоморлиг» журнал манайда айлшална» гэһэн гаршаг доро юу хээн гараа. Мүноо Хальмагай тусхай номер гараад байна. Бидэнэй жэшээе аха дүү республиканууудай хүүгэдэй журналнууд абьяас ехэтэйгээр дэмжэнхэй. Ушар нимэһээ хүүгэдэй журналистнууд хүсээ нэгэдэн ажаллана, 1992 оной декабрь соо Улаан-Баатар хотодо «Унаган» гэһэн уласхоорондын хүүгэдэй сэтгүүлэй түрүүшын номер гараба. «Хүн болохо багаһаа, хүлэг болохо унаганһаа» гэһэн оньһон үгын удхые уран һайханаар тайлбарилан, монгол угсаата хүүгэдэй уран зохёолшодой найруулганууд хуушан монголоор, англяар хэблэгдэбэ. Тэрэнэй мүндэлэлгэ-таниулсалга Улаан-Баатар, Элистэ хотонуудаар болоһон байна юм. Манай нэгэдэлнүүд өөһэдынгөө хэблэлнүүдые эмхидхэжэ байна, тэрэмнай хамта дээрээ хүүгэдэй гуша гаран номуудые хэблэбэ, гадна ехэ хүнүүдэй уншаха һонирхолтой номуудые барлана, эгээл эрхим ботинуудынь Далай-ламада, Оросой Президентдэ, Монгол уласай премьер-министртэ һайшаагдаһан байха юм. Мүноо үедэ хүүгэдэй номой уласхоорондын хэблэл эмхидхэхын тулада горитойхон ажал эхилэнхэй. Тэрэмнай гансахан монголшуудай хэлэн дээрэ номуудые хэблэхэ бэшэ, ород, хитад, англи, францууз болон бусадшье хэлэн дээрэ гараха юм.

Хүүгэдэй амаралтые һайжаруулха; экскурси-аяншалгануудые эмхидхэхэ; спортын мүрысөөнүүдые үнгэргэхэ; эстетическэ һуралсалые дээшэлүүлхын тулада эдир дархашуулай, зурааша дай, фотографуудай үзэсхэлэн - выставкэнүүдые, оюун бэлигтэнэй гастрольнуудые, хүүхэлдэйн театр, филармони эстрадын наадануудые олоор табиха, аха дүү республикануудай киностудинуудта буулгагдаһан хүүгэдэй кино-видеофильмнүүдые түрэл хэлэн дээрэ дуугаруулан буулгаха хэрэгтэй.

Үхибүүдые балшар багаһаань ажалша бэрхээр һургаха шухала. Малша зоной үхибүүд мал адууһа ажаллахаяа мартажа байна, хүдөө бэлшээриин эрдэм хэшээлые хүгжөөел. Унаган багаһаа одоо үеын оньһон компьютерые шудалан ашаглажа шададаг болог лэ! Гадна хүүгэдые наймаа, аралжаа, яармаг хүүлэдэг болгожо һургабалнай, үлүү байхагүй һэн.

Үхибүүдые һайхан бодол һаналтай, амитан бүхэндэ энэрхы, байгаалиин баялигта харамтай ябахын тулада Байгал далайн эрьедэ багашуулай дасан бариха, тэндэ Буддын шажанай үхибүүдэй библиотекэ, арбан сагаан буян эдлэхэ һургуули, зурхай бэшэгэй, даяанда һууха хэшээлнүүд байха ёһотой.

Буянтай, аша туһа ехэтэй эдэ хэрэгүүдые эдэбхитэй эрхилһэн эрдэмтэдэй, уран бүтээлшэдэй, багшанарай габьяата ажалые дэлгэрүүлхын тулада хүүгэдые хүмүүжүүлгын уласхоорондын академи байгуулха гээшэ тон шухала хэрэг мүн.

Манай эблэлэй эдэбхитэд олон юм: Монголой талаһаа вице-президент профессор Д. Цэбэгмид габьяатай сайһан, эдир уран бүтээлшэдэй түбэй дарга Б. Цэрэндорж уласай дархан болонхой, хүүгэдэй киностудиин уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ, кинорежиссёр Нима-Дабаа һонирхолтой фильм табяа. Хальмагһаа — уран зохёолшо А. Балакаевай, поэдүүд В. Шуграевагай, А. Джимбиевэй хүүгэдтэ зорюулһан найруулганууд олон хэлэн дээрэ хэблэгдээ. Буряад уран зохёолшод Ц. Дондогой, Э. Дугаров, Т. Григорьева гэгшэд амжалта ехэтэй ажаллана.

Монгол туургата хүүгэдэй уран бүтээлшэдэй эблэл уласхоорондын шан тогтоонхой. Тэрэ шан хадаа Монголой алдарта скульптор Сугарай шудхаһан «Алтан унаган» юм. Түрүүшын шан Монголой хүүгэдэй алдарта поэт Ж. Дашадондогто барюулагдаа, удаадахи шангынь Хальмагай хүүгэдэй журналай ахамад редактор Н. Санджиевта үгтэбэ. Гурбадахиинь Буряадай түлөөлэгшэ абаха ёһотой. Тиигээд Үбэр-Монголой ээлжээн тудаха. Манай лауреадуудта «Алтан унаганай» хүрэгһөө гадуур, ородой олон мянган түхэриг, монгол мүнгэн барюулагдадаг. Иигээд хитад юань нэмэгдэхэ байна.

Мүноо үедэ хүшэр хүндэ сагай тохёолдоод байхада, эды ехэ түсэб хараа бэелүүлхын тулада тон ехэ мүнгэн зоори хэрэгтэй байһаниинь мэдээжэ. Тиихэдэнь манай эблэл мүнгэн сангаа арьбадхахын тулада оролдоно. Бидэнэр өөһэдынгөө хэблэһэн номуудые наймаална-бди, мүн коммерческэ ондоошье ажал эмхидхэгдэнэ. Хилын саанахи фирмэнүүдтэй холбоотой болонобди. Ингээд хүүгэдэй уласхоорондын лотерей үнгэргэхэ зорилготойбди. Тэрэнэй биледүүд Улаан-Үдэ, Улаан-Баатар, Элистэ хотонуудта нэгэ доро барлагдаха ёһотой. Аха дүү республиканууудтамнай үйлэдбэрилэн гаргагдадаг эд бараанууд тэрэнэй шүүбэри болохо юм. Зүгөөр хүүгэдэй уласхоорондын лотерей үнгэргэхэ гээшэмнай бэлэн хэрэг бэшэ. Тиихэдээ манай эндэ түрүүшынхеэ бүтээгдэхэ юумэн хадаа бүришье һаа, хэсүү. Бэлэдхэлынь ёһоор эхилээгүй байна гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Манай буянта энэ хэрэгые дэмжэхэ спонсорнууд-хандиб үргэгшэд орон нютагтамнайшье, бэшэ республиканууудташье болон хари гүрэнүүдээршье олоороо олдохо байхань лабтай. Тэдэнэр хүүгэдые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ зоори гамнахагүй байха, мүноошье манай счёдто мүнгэн үргэлнүүд орожо захаланхай. Эгээл эрхим юумэн гэхэдэ, Монголой, Хальмаг, Буряад Республиканууудай Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшэнэр бүхы дэлхэйн монголшуудай хүүгэдэй «Ехэ нааданиие» үнгэргэхын тулада мүнгэ һомолхо юм. Мүн баһа Эрхүүгэй болон Шэтын областьнуудай захиргаанууд өөһэдынгөө хубитые оруулха байха. Тэдэмнай мүнгэн зоореэр хамһалсахаһаа байтагай, үхибүүдые хүмүүжүүлхэ түбүүдые байгуулха хэрэгтэ хамһалсаха, хүүгэдтэ хабаатай ажал ябуулгые налог-татабариһаа хүнгэлхэ, багашуулда хэрэгтэй эдлэл зоориие хилэ межо гаргахада тамуужанай түлбэриһөө сүлөөлжэ болохол.

Алас-Дурна зүгэймнай арад зон үнэн зүрхэнһөө үхибүүдтэ дуратай. Хүн түрэлтэнэй нангин һүлдэ болохо хүүгэд гэжэ тоолодог.

Цыден-Жаб ЖИМБИЕВ,
Монгол туургатанай хүүгэдэй уран бүтээлшэдэй эблэлэй президент,
Буряадай арадай уран зохёолшо.

Уран бэлиг—арадай баялиг

«ХАНГАЛ ГАНСА ХАТАН УУЛАТАЙБ...»

ЭЛЬГЭЛЭН БАЙДАГ эхэ нютагаа дурсан, дуулан, магтан ябадагби. 1914 ондо Эрхүүгэй областиин Оhын аймагай мүнөө Бэлшэрэй Соведэй мэдэлэй Дээдэ-Наймангууд гэжэ нютагта ажаhуудаг бүлэдэ түрэhэн хүм. Тэндэмнай тэрэ үедэ долоон классай hургуули бии байгаа. Эндэ hуража байхадаа, хатар дуунда ехэ дуратай hэм.

Тингэбэшье инбимни (эжымни) аха, баабай, эгэшэмни хуу дууша, hайхан хоолойтой байhан юм. Зүгөөр инбии, баабаймнай hургуулидаал hайнаар hураhай гэжэ сэдьхэн, ингэжэ хэлэдэг hэн: «энэ hургуулияа дүүргэтэрээ, тэндэhээ hалатараа хатар нааданда ябахаяа бү hанагты, харин номоо сэхээр уншагты, hайнаар бэшэжэ hурагты». Хэды тингэжэ хэлэхэдэньшье, зүрхэ сэдьхэлысмнай буляаhан хатар дуунууд ехэ hайшаагдадаг байгаа.

Хоёр аха, эгэшэнэрэйнгээ хатар нааданда, уряалаар айлда ошомсоорнь, би Савва ахатаяа нюусаар дахасалдан тиишэ ошожо, хатаржа, дуулан наадажа байhан зониие харагша hэм, гоё hайхан дуунуудыень шагнагша hэм.

Зарим ёохорнуудай дуунууд мүнөөшье зүрхэ сэдьхэлдэм хадуугданхай.

Бохир, бохир хатаржа,
Борьбын шалаа гаргая.
Буха шэнги зохоржо,
Хоолой шалаа гаргая.

Үгышье hаа, ехэ зохидоор ёохорлоо, дүхэриглэн хатаржа, ингэжэ дууладаг hэн:

Хуhан модон хотолзоо,
Хухархаяа хотолзоо.
Хоёр шэлбэ нахилзаа,
Хатархаяа нахилзаа.

Тиихэдэ үшөө нэгэ уряалай дууе зүрхэ сэдьхэлымни дулаахаанаар жэгнэдэг юм:

Арбан ялагайн саанаhаа
Абаахайн шүлhэн
таталяантай.
Аяар холын газарhаань
Анданhааш зүрхэн
таталяантай.

1930 ондо Буряад орон, Верхнеудинск хото ерэжэ, искусствын техникумэй театральна отделенидэ hуража гараа hэм. Тингэжэ 1932 ондо эндэ бидэ 15 оюутад hуража дүүргээд, Буряад-Монголой национально-драматическа гэhэн мэргэжэлтэ театр анха түрүүшынхиеэ нээгээ hэмди. Эгээл түрүүшын мэргэжэлтэ театр байгуулгада хабаадаhандаа золтой хүмби гэжэ hанагшаб.

Тэрэл нажартаа Ленинградай киноэкспедициин нишээ ерэхэдэ, «Баруун гэрэй басаган» («Девушка западной юрты») гэhэн кинодо буулгуулаа hэм. Тэрэ кинодо баян хүнэй зараса басага наадахадаа, Сэлэнгэ, Тамчаар ябаhанаа мартадаггүйб. Энэ киногоо олон жэлэй үнгэрhэн хойно, Омскдо hуража байхадаа хараа hэм.

1934 ОНДО ТЕАТРТА АРТИСТААР хүдэлжэ байhан нэгэ хэдэн хүниие театрта хүдэлхыень хорибон юм. Тэрэ тоодо Юлия Шангина бидэ хоёрые нюдарган баядай басагад гэжэ гэмнээ. Харин Намжил Балдано, Жүгдэр Пагбаин, Чойжи-Нима Генинов гэгшэдые лама болохо хүсэлтэй хубараг ябаhан зон гэжэ тодорхойлон, театрhаамнай үлдэhэн юм. Тингэжэ артистка болохо хуби заяагүй байгааб.

Уданшьегүй Омскын хүдөө ажахын институтда hурахаяа ошоо hэм. Харин нүгөөдүүлии гурба hара болоод байхада, театртаа hооргоо тэхэрин бусаа hэн. Буряад арадтаа суурхуулhан бэлигтэй зонтой, алдар суута артистнуудтай суг hураха, ажаллаха жаргал намда тудалдаа гээшэ. Удаан бэшэ саг соошье hаа...

Дайнай үедэ түрэл Бэлшэртээ ажаллаа hэм. Дайнай халуун амисхаал миниин хуби заяанда нүлөөлөө: нүхэрни харата дайнда алдалан унаhан юм. Альган дээрээ үлэhэн гурбан үхибүүдээ — хоёр хүбүүдээ, басагаяа арга шадалаараа ехэ болгон, хүлынь дүрөөдэ, гарынь ганзагада хүргөөб.

Столовые даагшаар, сельпогой түрүүлэгшын орлогшоор, удаань Бэлшэрэйнгээ сельсоведэй түрүүлэгшээр хүдэлэгдөө.

1945 ондо, дайнай hүүлээр Усть-Ордагай окружной Соведэй гүйсэдкомой уряалаар түб ерэжэ, Усть-Ордагай национальна драмын театрта ажаллажа, искусствые хүгжөөлгэдэ хабаадаха баатай болоо hэм.

Тэрэшэлэн энэ театрайнгаа байгуулгада хабаадажа, зохёохы ажалай түлөө харюусалгатай директорэй орлогшоор, режиссёрой туhалагшаар, мүн артистааршье ажаллаhан байнаб. Тингэжэ энэ театрай хаагдатар, 1948 он болотор эндээ хүдэлөө hэм.

Удаань партиин окружкомдо, тингээд окргүйсэдкомдо ажаллажа, наhанайнгаа намтарые үргэлжэлүүлээб. Харин 1964 ондо анха түрүүшынхиеэ Усть-Ордада нээгдэhэн медицинскэ училищиие байгуулалгада хам оролсожо, пенсидэ гаратараа эндэ хүдэлөө hэм.

1969 ондо наhанайнгаа амаралтада гаража, үхибүүдтээ туhалааб. Туяана басагамни Москвада, харин ехэ хүбүүн Аркадимни Эрхүүдэ hуудаг юм. Мүнөө хоёр ашатайб, гурбан гушатайб. Харин бага хүбүүн Анатолитоёо мүнөө Улаан-Үдэдэ ажаhуунаб.

Тингээдшье залуу наhаяа Верхнеудинскда (Улаан-Үдэдэ) үнгэргэhэн хадаа Улаан-Үдэ хотомни зүрхэндэмни ходоодоо дүтөөр hанагдадаг байгаа. Тиимэhээ 1970 ондо нишэ нүүжэ ерээ hэм. Пенсидэ гараашье hаа, дуу хатарта дуратай, өөрөөшье урданай дуунуудые дууладаг байгааб. Тингэжэ 1976 онhоо «Магтаал» гэhэн фольклорно ансамбльда хабаадалсанам.

ХҮГЖЭМ, ДУУН, ХАТАР НААДАН гээшэмнай hайн hайхан тээшэ уряалдаг, хүниие залуу болгодог гэжэ hанагшаб. Худөө нютагуудаар, фестиваль, харалгануудаар манай «Магтаалай» дуушад ябахадаа, арбан долоон жэлэй туршада үни мартагдаhан урданай аялга дуунуудые, онтохо таабаринуудые, оньhон үгэнүүдые hэргээхэ гэжэ оролдоно. Тингэжэ Москва, Ленинградаар, Алма-Атагаар ябажа, бэлиг шадабариया харуулаабди. Жэшээлбэл, таабаринууд манай ажабайдалтай холбоотой.

Ехэ бурхан юhэн жэлдэ
айлшалдаг,
Ёhото бурхан зургаан
жэлдэ айлшалдаг.
Галта бурхан гурбан
жэлдэ айлшалдаг.
(Хүн 9 hаратай, хонин 6 hаратай, нохой 3 hаратай).

Аха дүү Монгол ороноор, Ага, Усть-Ордагаар (гурба дахин) ошожо, хатар наадаяа харуулаабди. Талаан тудалдажа, 1990 оной март hара соо аяар холын Франциин, Голландиин хотонуудаар ябажа уран бэлигээ дэлгээбди.

Парижай соёлой байшангай уран hайханай хүтэлбэрилэгшэ Франсуаза Грюнд гэгшын уряалаар хариин оронуудаар ябажа, баруун буряадуудай хатар наада харуулаабди.

«Абай Гэсэрые» сээжэлдэжэ, удаганай дуу тэндэ дуулааб. Шоно баатар тухай дууе Екатерина Николаевна Халтанова гүйсэдхөө. «Магтаалай» дуушад Н. А. Матанкоева, Н. М. Баирова, Р. В. Комарова, М. Н. Ильюнова, В. Е. Чагдаржапова гэгшэд бэлэг дуунуудаа баряа.

«Магтаалые» хүтэлбэрилдэг Россин Федерациин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Алла Галдановна Балдаевагай ударидалга доро ансамбльнай амжалтатай ябадаг юм.

«Ябаhан хүн яhа зууха» гэдэгтэл hанаhанаа хүсэлдүүлдэг, эрилтэ ехэтэй манай хүтэлбэрилэгшэ Алла Галдановнагай эдэбхи үүсхэлээр Сагаалганай hайндэртэ магтаалайхиднай оло дахин нааданда хабаадаа. Багшанарай мэргэжэл дээшэлүүлгын институтда, Улаан-Үдын 29-дэхи, 1-дэхи hургуулинуудта, Эдиршүүлэй зохёохы ажалай (анхан Пионернүүдэй байhан) ордондо, ЛВРЗ-гэй ветерануудай хоорой баяр ёнололдо, багшанарай институтда, бурдрамын театрта концерт наадая харуулаабди.

Мүнөө дуулаха дуратай, бэлиг талаантай зониие «Магтаал» ансамбльда урижа байнабди. Дуутай, хатартай нүхэсэдэг хүнүүд хүгшэрдэггүй, дорюун зандаа ябадаг гэжэ hанадагбди. Дуулаха, хатарха дуратайшуулые «Магтаалда» ерэхыетнай уринабди.

М. ДАНИЛОВА,
«Магтаал» гэhэн арадай фольклорно ансамблиин дуушан.

Редакциhаа: **Урданайнгаа ёhо заншалнуудые hэргээжэ байдаг «Магтаал» ансамблиин бэлигтэй дуушан, үндэр наhатай Мария Ильинична Даниловагай концерт наадандаа гүйсэдхэдэг дуунуудай үгэнүүдые эндэ толилхомнай. Саашадаашье арадай дуушадай репертуарhаа дуунуудай үгэнүүдые барлажа, олоной дунда мэдээжэ болгожо байхабди.**

ХУРИМ, ТҮРЫН ДУУНУУД

Буулгаhан худын дуун:
Хоёроор хүрэхэ бэhыетнай,
Хормойгоо бэhэлэн
hууналби,
Хубита hайхан худатаяа
Урагжан, зүгаалан
hууналби.
Бууhан худын дуун:
Сабидар утаhан бэhыетнай
Сасагын зангидан
абабабди.
Сарюун бүхэ заяанhаатнай
Золытнай холбон абабабди.
Хоолобшын дуун:
Сагаани дээжэ
үрмэнhөөтнай
Сагаалха тэжэ ерээбди.
Сарюун тостой худанаараа
Ураг нэмэжэ ерээбди.
Гунхы, гунхы хүзүүндэш
Гурбан дабхар хоолобшо,
Хоолобшынгоо толондо
Хариин хөөхэй гэлсүүлбэш.
Алтан дэлхэйн жаргалые
Адли тэгшээр хубааhайт,
Алтан хоолобшын толондо
Амар мэндэ hуугаарайт!
Домог дуун:
Түмэр, түмэр үүдыень
Түгдэрэ татан ороорой.
Түмэн зоной байсадань
Туданбэй байгаарай.
Хара хурдан морёороо
Харгы замаар ябаарай,
Харин газар хатуухан
Хатуу шанга ябаарай.
(Авторай ажаглалта: бэри басаганда зарюулагдаhан дуун)
Бэри басаганда захяа:
Хариин хүбүүн хазагайшаг
байжа болохо
Хальтаран бү ябаарайш.
Баабайн хүбүүн бардамшаг
байжа болохо
Бата дуулан ябаарайш,
Ибиин хүбүүн элдэншэг
байжа болохо
Эльбэн, дальбан ябаарайш.
Шэнэ бэриин дуун:
Ошоhоор, хүрэhөөр сёхысмни
Оштооб торго бэлдыта,
Таhалгын саана hуухыемни
Таhалга намда бэлдыта.

Авторай ажаглалта: Гараhан түрэhэн газар, хада уула, инбии, баабай тухай миниин зохёоhон дууе олоной анхаралда дурадханаб:
Үргэн ехэ бэлшэр дээрээ
Үндэр hайхан Удагтай хадатайб,
Уян зөөлэн hанаатай
Үбгэн буурал баабайтайб,
(Үетэнтэйб)
Халюурма hайхан Боохон
дээрээ
Хангил ганса Хатан уулатайб,
Хөөрхэн сарюун сэдьхэлтэй
Хүгшэн буурал инбиитэйб!
(Үетэнтэйб)

Мүнөөдэр—Хүүгэдые хамгаалгын уласхоорондын үдэр

АМТАН ЭДЕЭ БЭЛДЭГШЭД

Эндэ ороходотнай сагаан халаадтай, илдам зохидхон харасатай эхэнэрнүүд, басагад угтахал даа. Сэхыень хэлэхэдэ, тиимэшье байха ёhотой ха. Юуб гэхэдэ, эдэнэрнай балшар жаахан үхибүүдтэ сагаан эдеэ үгэжэ байдаг hүнэй кухниин хүдэлмэрилэгшэд гээшэ.

— Хотын Железнодорожно районой хүүгэдэй гурбадахи кухниhаа мянган үхибүүдэй түрэлхид манайда ерэжэ hү, ээзгэй, кефир абадаг юм. Бидэнэр үдэрэй 2-hoo үдэшын 6 саг болотор хүдэлнэбди. Тиихэдээ бултандань сагаан эдеэгээ үгэжэ, хоohон амhарта, шэлнүүдые абажа үрдиhэн байдагбди,—гэжэ тус кухниин хүдэлмэрилэгшэ Г. И. Тимошенко омогорхоно.

Хоёрдохи халаанда хүдэлдэг басагад Ольга Разуваева, Таня Фёдорова гэгшэд түрэлхидhөө абаhан амhарта, шэлнүүдээ угаажа, нэгэдэхи халаанда хүдэлхэсэ ерэгшэдтэ бэлэн болгодог юм байба. Харин түрүүшын халаанда ерэhэн долоон хүдэлмэрилэгшэд заводhoo асаргадаhан hү хөөрүүлжэ, 200-гаад граммай шэлнүүд руу юулэдэг, кефир, ээзгэй бэлдэдэг мэргэжэлтэй. Эдэнэрэй бэлдэhэн сагаан эдеэнэй шанарые тус кухниие даагша Г. А. Караева, ахалагша диетсестра Т. Н. Шеглакова хоёр наринаар шалгажа, үхибүүдтэ эльгээнэ. Тиихэдэ тусхай мэргэжэлтэй В. Д. Зуева амтатай кефир бэлдэжэ, жаахан үхибүүдтэ бэлэглэнэ.

— Заводhoo асаргадаhан hүеэ яагаад бэлдэдэг тухай hонирхоходо, Галина Ивановна Тимошенко ингэжэ тайлбарилна.

— Эртэ үглөөгүүр тусхай машинаар түүхэй hүн кухнидамнай асаргадана. Кухниин хүдэлмэрилэгшэд сэбэрээр, hайнаар угаагдаhан шэлнүүд соо hүеэ юулээд, 120 градус халуунтай «Автоклав» гэжэ пээшэн руу хэжэ, 15 минутын туршада хөөрүүлнэ...

Зарим эхэнүүд hү багатай байхадаа, хүүгэдээ садхаажа ядахадаа, hүтэй ногоон сай, hула шүлэ гэхэ мэтые уухые оролдодог бээ. Тиихэдэньшье бага зэргэ туhа нэмэри болоошье hаа, үхибүүн сададаггүй гэжэ hайн мэдэнэбди. Тиимэhээ кухнида бэлдэгдэhэн дулаахан энэ hү нарай үхибүүд нэгэ жэлтэй болотороо үдэр бүри эндэhээ абажа, ужа байхадаа гархан, улаан хасар болошонхойнууд эхэ, урдааа юушьеб гарханаа «Абы» маяагтайгаар арбаг үлгы соогоо хөбтэдэг.

Нарай үхибүүдэй садхалан байхын түлөө хүүгэдэй кухниин хүдэлэгшэд үдэр бүри энэрхы хан, оролдосотойгоор, зүрхэнhөө хандажа, амтахан hү, бусад сагаан бэлдэжэ, эдэнэртээ бэлэг байдаг hайн hайхан заншал болоhоор үнинэй юм.

— Манай кухнида эдеэн элбэгээр асаргадаг. Зүгөөр хөөрэhэн hү амhарта тусхай шэлнүүдэй дээрэhээ түрэлхидэй зүгhөө зэмэлүүлхэ баатай болог. Үхибүүдтэ hү юулэжэ жаахан эдэ шэлхэнүүдые хүүгэй заводто гаргадаг. Харин эдэнние тэндэhээ ха болоходо, хүшэр зүйлнүүд дайралдана гэжэ нистерствын дарганар ха салаг. Энээхэн асуудалые публикын хүтэлбэрилэгшэд яагүйхэнөөр шиидхэхэ аргаад, юундэшьеб даа, сагай шахардуу байдалай гэ руу хаяхаяа оролдоно бидэнэр хэлэхэ байнаб гээд кухниин хүдэлмэри шэд тон зүб лэ hанамжа hэн.

Мүнөөдэр түби дэлхэй рэ Үхибүүдые хамгаал уласхоорондын үдэрөөр шар үхибүүдээ үнэн зүр hөө амаршалаад, тэдэнэ бэлдэhэн сагаан эдеэ амт хан эдижэ, элүүр энхэ, сагархан үхибүүд боложо дыхыстнай үрэхэ байнаб

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Ж... хан Стасик кухниhаа асар даhан hү амтархан хүхэжэ тэнэ; кухниин хүдэлмэри шэ Г. И. Тимошенко.

Авторай фото

СПОРТ — СПОРТ — СПОРТ — СПОРТ

ТОБШОХОНООР...

СПАРТАКИАДА. Эрдэм hуралсалай хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай шанда хүртэхын түлөө зунай спартакиада үнгэрэгшэ амаралтын үдэр дүүрэбэ. Спортын дүрбэн зүйл, тусхайлбал, хүнгэн атлетикэ, волейбол, мини-футбол, аргамжа таталга спартакиадын программада оруулагдаhан байгаа. Сэхыень хэлэхэдэ, оройдоол хоёр институдай—багшанарай болон технологическа институдуудай багшанарай, хүдэлмэрилэгшэдэй мүрысөөндэ хабаадаhанинь тоншье хангалтагүй байна. Бусад дээдэ ба тусхай дунда hургуулинуудай команданууд хабаадаха аргатай байгаа гэжэ hанагдана.

Мүрысөөнэй дүнгүүдээр Буряадай багшанарай институдай түлөөлэгшэд гурбан зүйлоор, тодорхойлбол, хүнгэн атлетикээр, волейболоор, минифутболоор илалта туйлажа, түрүү hуури эзэлбэ. Футболистнууд технологическа институдай түлөөлэгшэдые 3:0 тоотойгоор илаа. Аргамжа таталгаар технологууд илажа гараhан байха юм.

Спартакиадын дүнгүүдээр профсоюзуудай соведэй түрүү hуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадаха суглуулагдамал команда бүридүүлэгдээ.

БАРИЛДААН. Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар эдиршүүлэй дунда Россин түрүү hуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Москва хотодо болобо. Манай республикын зургаан хүбүүд энэ мүрысөөндэ хабаадаhан байгаа. Буряадай багшанарай институдай студентнэр, спортын мастернууд Федор Цыбиков—хоёрдохи, Сандак Цыденов дүрбэдэхи hуурида гараа.

ДААМ. Юрын даамаар Россин түрүү hуури эзэлхын түлөө мүрысөөнэй хахад финалай нааданууд Улаан-Үдэ хотодо үнгэргэгдэбэ. Манай республикын даамшад яhала hайнаар наадаа гэжэ тэмдэглэлтэй. Ушарынь юуб гэхэдэ, Кабанскын районой Шигаевын дунда hургуулиин 10-дахи классай hурагша Александр Халтагаров хоёрдохи hуури эзэлээ. Багшанарай институдай студент Александр Урбаханов гурбадахи шанда хүртоо. Эхэнэрнүүдэй дундаhаа эгэшэ дүүнэр Таня болон Маша Евсюкованууд илангаяа hайнаар наадажа, сугларагшадай магтаалда хүртэбэ. Улаан-Үдын 51-дэхи hургуулиин 8-дахи классай hурагша Таня Евсюкова илалта туйлаа. Маша дүүнь гурбадахи шатын дипломоор шагнагдаhан байна.

Тингэжэ тэдэнэр Россин Федерациин түрүү hуури эзэлхын түлөө түгэсхэлэй мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртэбэ.

ФУТБОЛ. Клубай командануудай дунда республикын кубогта хүртэхын түлөө мүрысөөн эхилбэ. Түрүүшын уулзалганууд «Мотор» «Звездае»—8:1, «Пищевик» «Стартые»—8:... ЛВРЗ-гэй спортын клубай команда прибор бүтээлгын нэгэдэлэй түлөөлэгшэдые 1:0 тоотойгоор шүүhэн байгаа. Транспортын «Локомотив», «Стекольщик» командануд мүн лэ түрүүшынгээ уулзалгануудта илажа гараа.

Хүүгэдэй болон эдиршүүлэй бүлэгүүдээр клубай командануудай дунда республикын түрүү hуури эзэлхын түлөө мүрысөөн hаяар эхилхэ юм. Мүнөө командануд бүридүүлэгдэжэ байна. Эндэ Улаан-Үдын мяха-консервын комбинадай, шэлэй заводай, ЛВРЗ-гэй спортын клубай, авиационно үйлэдбэриин нэгэдэлэй, транспортын «Локомотивай» командануд ... бүлэгүүдтэ илангаяа hайнаар наададаг.

БОКС. Түрүүшын совет олимпийскэ чемпион Владимир Сафроновай дурасхаалда зорюулагдаhан уласхоорондын арбан нэгэдэхи мүрысөөн Улаан-Үдын үйлэдбэриин авиационно нэгэдэлэй «Забайкалец» гэжэ спортын клубай эдэбхи үүсхэлээр үнгэргэгдэхэ юм. Манай республикын боксернууд энэ мүрысөөндэ бэлэдхэл хэжэ байна.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

01 мэдээсэнэ

ГАЛААР НААДАЖА ЯБАhААР...

Май hарын хоёрдохи арбан хоногой туршада республика дотор 57 түймэр боложо, хэдэн арбаад миллион түхэригэй хохидол хэгдэбэ.

Майн 17-ной үдэр Загарайн аймагай Новоильинск тосхоной 5-дахи СПТУ-гай хубсаhа хунараа хадагалдаг склад галай аюулда орожо, 833 мянган түхэригэй зөөри галдагдаа. Харуулшан Н. Н. Конышкина ажалдаа байгаашье hаа, түймэрэй болоhые ойлгоогүй байба. Мүн энэ үдэр Муйскын районой Таксимо тосхондохи муниципальна предприятиин склад соохи 2 миллионhоо дээшэ үнэ сэнтэй эд бараан галай аюулда ороо. Энэ хэрэгээр мүрдэлгэ хэгдэнэ.

Майн 20-ной hүни Улаан-Үдэ хотын Кутузовай нэрэмжэтэ үйлсын 20-дохи хоёр дабхар гэрэй нэгэ айлайнь веранда галай аюулда абтаhан байба. Шалтагаанинь бэдэрхэдэ, бороогой уhанда оробhон зайн галай утаhан шатаhан байгаа. Тус гэртэ байрладаг Шаповалов Ибрагимов хоёрой 200.000 түхэригэй зөөри зөөшэ галай аюулда оробhон байна. Хойто-Байгалай аймагай Заречный тосхон шадар хаягдаhан шорой шохой галдаhанай hүүлээр, галай аюул hүжэржэ, баригдажа байhан харгы замай министерствын хоёр байратай гэр шатажа, 6 миллион түхэригэй гарза асарба.

Түнхэнэй аймагай Охор-Шэбэр тосхоной нэгэ айлай газаагаа тэжээдэг амитадай байра галда орожо, Саян Жербаев Саша Тагаханов хоёр наhа бараа. Саян Саша хоёр зуруулаар наадажа, гахайн байра соохи hулоомо галдаhан байгаа. Ивалгын аймагай Гурульбэ тосхоной дүрбэн наhатай Женя Жарников галаар наадажа ябаhаар, хоёр айлай гэр, газаадахи барилгануудтайнь галдаhан байба. Тиишэ табан айлай байрада 4 миллион түхэригэй гарза хэгдэhэн байха юм. Эдэ аюулнууд майн 21-23-най үдэрнүүдтэ болоо.

Т. ГУЛГЕНОВА,
Буряад Республикын МВД-гэй түймэр сарагшадай таhагай ахалагша инспектор.

БУРЯТИЯ
мүнөөдэрэй номерто

Буряад Республикын Верховно Соведэй XII сесси.

Буряад Краснодарай хизаар хоёрой хоорондохи экономическа харилсаанда гар табилга.

«Бүгэдэндэ hургаал боломоор жэшээ»—Т. Усольцевагай репортаж.

«hайн хүнэй гэрэлтэмэ шарай»—С. Донировагай зураглал. «Амаралтынгаа хаhада уhа голой hабые арилгажа үнгэрбэ»—Н. Карбановай статья.

Сонхир экран

«Останкино» канал.

7.00— Шэнэ hонин. 7.25 — Үглоонэй гимнастика. 7.45 Үглөө. 10.00— Фирмэ найдуулна. 10.20— Хүхюутэй хүгжэм. 10.35— «Просто Мария» — фильм. 11.20— Мультфильмнүүд. 11.50 Баримтата фильм. 12.40— Пресс-экспресс. 13.00— Шэнэ hонин. 13.20 «Жизнь и приключения четырех друзей» — фильм. 1-дэхи сери. 13.55— «Однокашники» фильм. 15.05— Хүүгэдые хамгаалгын уласхоорондын үдэр. 16.00 - Шэнэ hонин. 16.25— Ажалай мэдээнүүд. 16.40— Шэглэлээ hэлгэлгэ ба дэлгүүр. 17.10— Мультфильм. 17.35— Теннисээр Франциин чемпионат. 18.05 — Хүүгэдые хамгаалгын уласхоорондын үдэр. Концерт. 19.00— Шэнэ hонин. 19.25— Таджикистан: гарашаа юун болохоб? 19.55— «Просто Мария» — фильм. 20.40— Москвагай кинофестивалиие үтүүлэн. 20.55— Темэ. 21.40— «Амгалан нойрсогты, багашуул» 22.00 — Шэнэ hонин. 22.25— Хүүгэдые хамгаалгын уласхоорондын үдэр. Телемарафон.

«Росси» канал.

9.00— Мэдээнүүд. 9.25— Шударгы бэрхэ хүнүүдэй саг. 9.55— Урданай суута дуунууд. 10.25— Үнэн сэхэ руунь. 11.20— «К-2» дурадхана. 12.05— «Рост» студи. 12.35— Концерт. 13.25— «Катька — бумажный ранет» — фильм. 14.55— Таряашадай асуудал. 15.15— Үдэшын салон.

Буряадай ТВ.

16.45— Мультфильмнүүд. 17.50— Д. Аюшеевэй нэрэмжэтэ хүүгэдэй хүгжэмэй 2-дохи hургуулиин хоор (дабталга). 18.35— Байгал. Экономическа «Пульс» видеоканал. 18.55— Тарилга тухай. 19.10— Үбэлжэлгын дүнгүүд.

«Росси» канал.

19.15— Россин Федерациин Верховно Соведэй сесси.

Буряадай ТВ.

«Пульс» видеоканалай үргэлжэлэл. 19.40— Хяагтын уласхоорондын ярмаг урина. 20.15— Мэргэжэлтын зүбшэл. 20.25— Буряадаар хэлэе. 20.30— Байгал. 20.50 — Сонсхолнууд.

«Росси» канал.

21.00— Мэдээнүүд. 21.20 — Үдэр бүриин hайндэр. 21.30— Конституциин проект зүбшэн хэлэсэнэбди. 21.55— «Санта-Барбара». 174-дэхи сери. 22.45— Сергей Шахрайда ерэhэн бэшэгүүд. 23.35 — Баримтата фильм.

hунгуулиин Баргажанай-Адагай 72-дохи округhоо Буряад Республикын арадай депутат

ВОКИН
Вячеслав Петрович

1993 оной майн 30-да гэнтэ наhа бараба гэжэ Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиум гашуудалтайгаар мэдээсэн, гэр бүлэдэнь, түрэлхидтэнь, дүтынь хүнүүдтэ гүнзэгы шаналалаа мэдүүлнэ.

«ДВС» фирмэ
ӨӨРЫНГӨӨ ЗАХИЛШАДТА ДУРАДХАНА

— «Сино» морозильна камера — 165 мянган түхэригтэ (хэмжүүрынь 600×600×930 Н, багтаасань 140 куб. дм);
— «Сибирь» угаабариин машина (Омск) — 70 мянган түхэриг;
— «Чайка» гэжэ электроприводтэй оёдолой машина (Подольск) 70 мянган түхэригтэ;
— хибэс (Свердловск) — 70 мянган түхэригтэ;
— «Сатурн» магнитофон — 35 мянган түхэригтэ.
Телефонууд: 6-17-93, 4-06-30.

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. П. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИПЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэhэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Манай адрес:
670000. Улаан-Үдэ. Каландаришвилиин үйлсэ, 23 «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемнын — 2-54-54, редакторай орлогшонорой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин—2-50-52, секретариадай—2-66-76. таhагууд: соведүүдэй хүдэлмэриин ба нийтын эмхинүүдэй —2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа—2-64-36, (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон hургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; 2-67-81 олониитын хүдэлмэриин ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын—2-60-91; корректорнүүдэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй —2-35-95. Манай корреспондентнүүд: Агинскда — 3-42-19, Закаменскда —30-61, Хоринскдо —2-31-67.
Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери— —2-23-67, вахта—2-56-62.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаhан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэhэг 7500.
Стереотипта тушаагдаhан саг: 20.50.

Буряад Республикын Хэблэлэй ба олондо мэдээсэлгын министерствэдэ 69-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай.
Газетэ республиканска типографида хэблэгдэв. Директорэйнь телефон 2-40-45.